

MIRIAM STEINER

**VODIČ PO
IZRAELU**



Miriam STEINER

V O D I C
po
I Z R A E L U

Sadržaj:

- Istorija zemlje
- Opis i istorija pojedinih mesta
- Kolektivna naselja
- Etničke grupe
- Kultura i prosveta
- Akademska naobrazba
- Naučna istraživanja

Imena pojedinih mesta i ustanova data su prema alfabetskim oznakama Ministarstva pošta.
Citati iz Biblije su u prevodu Jurija Daničića i Vuka Karadžića.

Izdaje: Biro za jevrejske opštine, Tel Aviv
1972





izrael

Izrael je odigrao značajnu ulogu u svetskoj istoriji naročito kao važan strateški prolaz između Male Azije i delte Nila, i kao most između Azije i Evrope.

Prema arheološkim otkrićima Izrael je bio naseljen još u praistorijsko doba. Ovde se pre 5000 godina počela odvijati dramatična istorija jevrejskog naroda.

Biblijski period

Prvi doseljenici u tadašnji Kanaan doselili su se iz Vavilona pre približno 4000 godina. Taj period je zabeležen u Bibliji kao period praotaca i značajan je za stvaranje jevrejske religije koja je tada poprimila prve oblike monoteizma.

Glad i česti napadi susednih plemena oterao je pleme Ivriim u potragu za hranom i za stalnim boravkom. Tako su stigli u Egipat i ostali tamo preko 400 godina. U početku živeli su mirno i bezbedno ali su se prilike promenile i bili su poput ostalih semitskih plemena proganjani i pretvoreni u roblje. Godine 1300 p.n.e. Ivriim su se pobunili i pod vodstvom Mojsije napustili Egipat uputivši se natrag, u domovinu praotaca. Put do Kanaana trajao je približno 40 godina.

Tu su stvorene Zapovesti, prvi zakonik jevrejske religije. Po dolasku u Kanaan, približno 1200 godine p.n.e., Izraelićani su vodili teške borbe sa lokalnim plemenima pod vodstvom sudija Debore, Gideona, Samsona. Zajednički neprijatelj ujedinio ih je u državu koja je osnovana godine 1030, a prvi kralj bio je Saul.

David, koji je vladao od godine 1000 do 961 p.n.e. stvorio je snažnu vojsku i njegova genijalna sposobnost vojskovođe i političara u mnogome je doprinela procvatu i prosperitetu države. Pobeđivši naj snažnijeg neprijatelja, Filistejce, kralj David je uspeo da ujedini sva izraelska plemena u snažnu državu proširivši svoju teritoriju od Ejлата do Eufrata. Pod Davidom osnovana je i prva prestonica Jevreja - Jeruzalem.

Njegov sin Solomon (961 - 922 p.n.e.) posvetio se više razvitku ekonomskog, kulturnog i religioznog života, prošorio je svoje teritorije, izgradio nove gradove, a najznačajnija je svakako izgradnja Prvoga Hrama g. 950 p.n.e.

Nakon Solomonove smrti kraljevina se raspala i stvorena su dva kraljevstva. Izrael sa kraljem Jeroboamom na severu i na kraljevinu Judeju koja je ostala verna dinastiji kralja Davida na jugu.

Kraljevina Izrael nije se dugo održala jer je geografski bila vrlo eksponirana i trpela je stalne napade snažnog neprijatelja. Osim toga verska skretanja, poprimanje idolopoklonstva, doveli su godine 722 p.n.e. do potpune propasti kraljevine Izrael.

Judeja imala je sretniju sudbinu. Radi svog povoljnog geografskog položaja nije bila žrtva prvog udara neprijatelja i uspela je da se održi

pod vodstvom profeta Amosa, Hoseje, Izaje, Jeremije i Jezequije sve do izгона u Vavilon.

Drugi Hram

Godine 586 p.n.e. Nabukadnecar je zauzeo Jeruzalem, porušio Hram i proterao Judejce u vavilonsko ropstvo.

Kad je Vavilon došao godine 537 p.n.e. u vlast persijskog kralja Sirusa (Kira), prognanicima je dozvoljen povratak u domovinu. Okupljeni oko duhovnih vodja Ezre i Nehemije povratnici su obnovili Hram, i Jeruzalem postaje centar intenzivnog i značajnog stvaralaštva. U to vreme, tj. godine 445 p.n.e. izvršena je kanonizacija Tore, i nekih drugih delova Starog zaveta i uneti su u Bibliju u obliku kojeg poznajemo i danas. To su: Petoknjižje, Knjiga o sudijama, Prva i Druga knjiga Samuilova, Prva i druga knjiga o carevima, Prva i Druga knjiga dnevnika, Knjiga propovednika, Pesma nad pesmama, Knjiga o Rut, a verovatno i Knjiga o Jobu. Izmedju godina 400 i 200 p.n.e. stvaraju se prvi počeci talmudskog učenja. Nezvanične interpretacije Mojsijevih zakona.

"Zlatno doba" duhovnog stvaralaštva prekinuto je dolaskom sirijske vojske koja je zauzela Jeruzalem i ugrozila jevrejsku autonomiju. Pod vodstvom Makabejaca Jevreji su ustali u oslobodilački rat. Godine 161 p.n.e. povratili su Hram i osnovali Hašmonejsku dinastiju koja se održala do godine 37. p.n.e. To je period potpune samostalnosti, nacionalne i religiozne renesanse, koji je nastavljen i u vreme Heroda. Medjutim uspesi u borbi sa neprijateljem iz vana bili su sputani unutrašnjim trenjima izmedju Sadukeja i Farizeja. Sadukeji su tražili kompromisno rešenje izmedju Grčkog i Mojsijevog zakona, dok su Farizeji traž-

li striktno pridržavanje Mojsijevih zakona.

Ova unutrašnja trenja iskoristili su Rimljani koji su u to vreme brzo prodirali na Bliski istok. Godine 63 p.n.e. uspostavljena je u Jeruzalemu rimska vlast. Hasmonejci, iako slabi, zadržali su se sve do godine 37 p.n.e. kad je Rim postavio za vladara nad Judejom Heroda Idumanskog.

Herod Veliki bio je rigorozan vladar i uspeo je da zadrži Judeju u svojim rukama sve do godine 4. n.e. Iako je bio omrznut kod Jevreja ipak je vreme njegove vladavine bilo značajno za razvoj jevrejske misli i religije. Herod je obnovio Drugi Hram i sagradio mnoge gradove i utvrđenja kao: Cesareu, Sebastiju, Masadu i dr. Nakon njegove smrti u zemlji je nastala anarhija.

U tom periodu stvoreni su začeci velikog mesijanskog pokreta hrišćanstva. Pritisak na Jevreje bivao je sve jači, i godine 66 n.e. oni kreću u oslobodilački rat, koji je brzo ugušen i završen rušenjem Drugog Hrama. Odmah nakon prvog, učinjen je i drugi pokušaj da se povrati samostalnost, ali se i taj pokušaj završio tragično padom Masade g. 73 (više o Masadi u daljnjem tekstu) i izgonom Jevreja iz Jeruzalema.



Poslednji pokušaj da se povrati autonomija izvršen je godine 132 pod vojnim vodstvom Bar Kohbe i duhovnim vodstvom Rabi Akibe. Nakon snažnog otpora i hrabre borbe otpor je ugušen. Bar Kohba pao je na bojnopolju, a rabi Akiva bio je po-

gubljen.

Time je jevrejska autonomija i samostalnost potpuno izgubljena, sve do osnivanja jevrejske države Izrael, 1948.

Mala jevrejska zajednica ipak se zadržala okupljena oko patrijarha iz Doma Hilel. Daljni period, period relativnog mira, posvećen je u potpunosti duhovnom životu. U to su vreme stvorena velika dela kao kodifikacija Mišne i Jeruzalemski Talmud, dela koja su uticala na očuvanje Jevrejstva daljnjih 2000 godina.

Kršćanstvo

Nakon što je Konstantin postavljen za cara na Orijentu kršćanstvo se brzo razvijalo.

Godine 638/9 Arapi, ujedinjeni novom religijom, Islamom prodiru sve snažnije u Palestinu. Nakon što su proterali bizantinke obnovili su Jeruzalem i pretvorili ga u muslimanski grad.

U želji da oslobode svoja sveta mesta iz ruku muslimana, hrišćani celoga sveta ustaju u krstaškom ratu.

Prvi krstaši stigli su u Palestinu godine 1099 i zadržali se jedno celo stoleće. Godine 1187 krstaši su izgubili Jeruzalem i daljnjih 350 godina vladali su Palestinom muslimanski Mamaluci.

Godine 1517 počinje turska okupacija koja traje više od 400 godina. Ali Otomansko carstvo nije bilo dovoljno jako da bi se oduprlo stranom uplivu i invazijama kojim je ovaj deo Bliskog istoka bio stalno izložen. Invazija Napoleona godine 1799 bila je sprečena samo pomoću Britanaca. Ipak su Turci zadržali vlast u svojim rukama sve do godine 1917, kad počinje engleski

Od godine 1860 - 1948.

Krajem 19. veka pojavio se novi faktor - presudan za kontinuitet jevrejske istorije - cionistički pokret. Jevrejske zajednice širom sveta prihvatile su novu ideju, koja ih je vodila ka ostvarenju vekovnog sna, ka povratku na Cion.

Dr Teodor Herzl osnovao je godine 1897 Svetsku cionističku organizaciju, tražeći priznavanje nacionalnih prava i legalnog, bezbednog doma za Jevreje u Izraelu. Iste godine osnovan je u Bazelu narodni oslobodilački pokret i hiljade Jevreja potstaknuti novom idejom počinju da naseljavaju staru domovinu. Godine 1901 osnovan je Jevrejski nacionalni fond pomoću kojeg se otkupljuju zemljišta i daje se u upravu novim doseljenicima.

U Izraelu rastu nova naselja.

U Jeruzalemu sagrađene su dve četvrti u neposrednoj blizini Staroga grada; Jamin Moše (1860) i Mea Šaarim (1877). Godine 1909 postavljeni su temelji prvog kibuca Deganija i Tel Aviva.

Tokom Prvog svetskog rata, godine 1917, objavljena je Balfurova deklaracija, koja daje zakonsko pravo Jevrejima da na teritoriji Palestine osnuju jevrejski nacionalni dom.

Godine 1922 Liga naroda odobrila je engleski mandat nad Palestinom, koji traje sve do godine 1948.

Između dva svetska rata vršen je pritisak od strane susednih arapskih zemalja na Britance da spreče daljnje naseljavanje Jevreja. Godine 1939 Britanci objavljuju "Belu knjigu", kojom su ograničili doseljavanje Jevreja u Palestinu.

Nakon uništenja 6.000.000 Jevreja u Drugom svetskom ratu mase preživelih jevrejskih porodica i siročadi hrle u novu domovinu. Jevrejske zajednice i međunarodne humanitarne organizacije celoga sveta potpomažu Jevreje na njihovom putu u Palestinu. Kad su nakon dugomesečnih putovanja brodovi sa preživelim Jevrejima stigli do Haife tamo su ih dočekali naoružani britanski vojnici ne dozvoljavajući im da se iskrcaju. To je dovelo do sukoba i diverzantskih akcija protiv Britanaca.

Godine 1947 UN donosi odluku da se teritorija Palestine podeli u dve države u Arapsku i Jevrejsku. Ova odluka je značila ujedno i kraj britanskog mandata.

15. maja 1948 proglašeno je postojanje jevrejske države Izrael. Prvi predsednik bio je dr Hajim Vajcman a predsednik vlade David-Ben Gurion.

No svega nekoliko časova nakon proklamacije ujedinjene arapske snage Egipat, Jordan, Sirija, Libanon, Irak i Saudijska Arabija napale su Izrael i to u trenutku kada je svih 650.000 stanovnika novoproglašene države slavilo najveći praznik u istoriji jevrejskog naroda. Neorganizovana i neopremljena izraelska vojska uspela je da odbrani glavne punktove koji su bili naseljeni Jevrejima. Godine 1949 potpisano je primirje. No susedne arapske zemlje su nastavile sa terorističkim akcijama, sa upadima na izraelsku teritoriju, sa ekonomskim bojkotima što je dovelo do oružanog sukoba g. 1956 do tzv; Sinajske kampanje. Više od 10 godina vladalo je relativno mirno stanje dok se situacija nije ponovila, naročito napadima od strane Sirije. Petog juna 1967 izbio je na svim frontovima šestodnevni rat.

Nakon ovog sukoba geografska karta Izraela se prilično promenila. Danas se pod administrativnom upravom Izraela nalaze Golan, Gaza, Samarija, Judeja i Sinaj.

Krajem 1971 godine u Izraelu je bilo 3,001.400 stanovnika (izuzev predela pod administrativnom upravom) od toga 2,561.400 Jevreja, 328.600 Muslimana 75.500 hrišćana i 35.900 Druza.



kneset

Izrael je republika u kojoj vlada parlamentarno demokratski režim.

Predsednika države bira Kneset (parlament) za period od pet godina i može biti izabran još jednu godinu. Iako je predsednik države, njegove su dužnosti formalne i uglavnom reprezentativne.

Kneset se bira svake četiri godine na opštim izborima. 120 članova Kneseta izabrani su proporcionalno prema pojedinim političkim partijama i predstavnika pojedinih manjina i etničkih grupa. Svaka se odluka prihvata sa većinom glasova.

Svaki građanin koji je navršio 18 godina može da bira i svaki građanin koji je navršio 21. godinu može biti kandidat.

jerusalem



Okružen judejskim brežuljcima, unutar svojih zidina, Jeruzalem spaja savremenost sa prošlošću i ostaće većito povezan sa drevnom historijom mnogih naroda.

Za Jevreje Jeruzalem je grad Davida, Prvog i Drugog Hrama, centar univerza; za hrišćane to je grad Hristovog raspeća; za muslimane blizak Muhamedu. Stolećima napadan, rušen i obnavljan, Jeruzalem je menjao vladare, menjao imena ali je sve do danas ostao duhovni centar tri velike religije.

I s t o r i j a

Jeruzalem je došao prvi put pod jevrejsku vlast u vreme vladavine kralja Davida g. 1000 p.n.e., i postao prestonicom njegove kraljevine koja se prostirala na jugu do Eilata a na severu do Eufrata. Davida je nasledio g. 961 p.n.e. njegov sin Solomon koji je 950 p.n.e. sagradio u Jeruzalemu Prvi Hram, prvu sinagogu pod krovom, smestivši time na dostojno mesto svete predmete koje su doneli Jevreji sa Sinaja. Nakon njegove smrti, g. 922 p.n.e., plemena su se podelila stvorivši dva kraljevstva: Izrael na se-

veru i Judeju na jugu. Jeruzalem je ostao prestonica Judeje i religiozni centar svih plemena.

Iako je sledećih 400 godina bio napadan od strane mnogih osvajača, Jeruzalem je ostao pod jevrejskom vlašću sve do godine 586 p.n.e. kad je Nabukadnecar osvojio grad, porušio Hram i oterao Jevreje u ropstvo. Pedeset godina bili su Jevreji u Vavilonskom ropstvu, i za to su vreme stvorena velika dela, značajna za pisanje Biblije. Tu su prikupljena do tada zabeležena dela: knjiga proroka Jeremije, psalmi i knjige drugih proroka, delovi Biblije koji su mnogo kasnije zapisani i uneseni u Stari zavet po hronološkom redu. Osećaji Jevreja i duh tog vremena najslikovitije su opisani u stihovima:

Na vodama Babilonskim sjedjamo i
plakamo opominjući se Siona,
O vrbama sred njega vjesamo
harfe svoje.

Ondje iskahu koji nas zarobiše
da se veselimo: "pjevajte nam
pjesmu Sionsku".

Kako ćemo pjevati pjesmu Gospodinovu
u zemlji tuđoj.

Ako zaboravim tebe, Jeruzaleme;
neka me zaboravi desnica moja.
Neka prione jezik moj za usta
moja, ako tebe ne uspamtim, ako
ne uzdržim Jeruzalema svrh veselja
svojega.

(Psalam 137)

Kad je na vlast došao persijski car Sirus Jevrejima je dozvoljen povratak u domovinu. Okupljeni oko svojih duhovnih vodja Ezre i

Nehemije Jevreji su se nakon povratka u Jeruzalem posvetili intenzivnom duhovnom i verskom životu. Osim što je obnovljen Hram, u to su vreme stvorena značajna literarna dela, i perzijski period koji je trajao od g. 536 do 332 p.n.e., spada u "zlatno doba" duhovnog stvaralaštva Jevreja.

Ali Jeruzalemu nije bilo sudjeno da ostane dugo u miru. Kad su ga 150 godina kasnije osvojili Grci, nastala su teška vremena za Jevreje. Neprijatelji su porušili Hram, prisiljavali Jevreje da se odreknu svoje vere te da se poklone paganskim bogovima. Tada je u gradu Modinu ustala mala grupa ljudi pobunivši se i ubrzo su svi stanovnici Jude ustali u oslobodilački rat. Pod vodstvom hrabrih Makabejaca povratili su Hram, proterali neprijatelja i vladali Jeruzalemom i Judom sve do godine 37 p.n.e. Tada je postavljen na presto Herod Veliki. U želji da pridobije naklonost Jevreja on se oženio sa Miriam iz dinastije Hašmonejaca (Makabejaca), i dao je sagraditi Drugi Hram. Nakon Herodove smrti g. 4 n.e. u celoj Palestini i u Jeruzalemu nastala je pustoš. Godine 26 n.e. upravu nad Jeruzalemom preuzeo je Rimljanin Pontije Pilat. To je doba u kojem hrišćanstvo počinje da uzima maha.

Neuspela pobuna Jevreja protiv Rimljana g. 70 n.e. završena je razrušenjem Drugog Hrama a taj datum predstavlja ujedno i početak Jevrejskog rasula, diaspore. Preostali deo Jevreja pokušao je još jednom da se pobuni pod vodstvom legendarnog vodje Bar Kohbe ali se i taj pokušaj završio tragično i Jevrejima je bio zabranjen ulaz u Jeruzalem. Ipak se manja za -

jednica održala živeći izolovano od ostalog stanovništva u jevrejskoj četvrti. Rimljani su dali gradu potpuno nov izgled, sagradili svetišta u čast rimskih bogova i preimenovali grad u Aelia Capitolonia. Zatim je car Konstantin pretvorio Jeruzalem u hrišćanski grad. Sa propašću bizantinskog carstva Jeruzalem ponovo menja vladara. Godine 621 dolazi pod persijsku vlast koja se zadržala do godine 637, kada vlast preuzimaju muslimani koji drže Jeruzalem daljnih 500 godina i pretvaraju ga u muslimanski grad, sagradivši mnoga svetišta kao i Omarovu džamiju. Oni također menjaju Jeruzalemu ime u el-Kuds-es-Serif.

Godine 1099 Jeruzalem su osvojili Krstasi i ostali na ovoj teritoriji nešto više od sto godina. Za sve to vreme vodile su se žestoke borbe između krstasa, Arapa i Turaka, praćene invazijama Mongola, sve do godine 1517 kad su vlast potpuno preuzeli otomanski Turci i vladali Jeruzalemom do Prvog svetskog rata. Turci su sagradili potpuno nov Jeruzalem, dajući mu novo, tipično tursko obeležje što je uočljivo i danas. Naročito je karakterističan visoki odbrambeni zid kojim su opasali Jeruzalem.

Godine 1860 Sir Moses Montefiori je u neposrednoj blizini gradskih zidina kupio zemljište, i, sagradivši malu četvrt (koja danas nosi naziv Jamin Moše), postavio temelje novom modernom Jeruzalemu. Pomoću Jevrejskog nacionalnog fonda koji je osnovan u Evropi krajem prošlog veka, te dolaskom prvih doseljenika, moderni Jeruzalem rapidno raste.

Danas je Jeruzalem prestonica Izraela sa 291.700 stanovnika.

S T A R I G R A D

Evo, stoje noge naše na
vratima tvojim, Jeruzaleme.
Jeruzalem je izidan kao grad
sliven u jednu zgradu.

(Psalam 122)

Visok odbrambeni zid kojim je opasan stari Jeruzalem, vodi nas kroz sedam kapija na sveta mesta svih velikih religija. Svaka od ovih kapija ima svoju istoriju, svoju legendu.

J a f f a g a t e (hebr. Šar jafo)

vezuje drevni Jeruzalem sa modernim i predstavlja danas glavni ulaz u stari grad. Na arapskom kapija je nazivana Bab el-Halil tj. kapija prijatelja. Ovde kod kapije Jafo počinje, naime, put za Hebron grad Avrahama kojeg Arapi nazivaju "prijatelj boga". Kapija je vrlo interesantna iz unutrašnje strane jer je gradjena tako da bi se neprijateljski konjanik zatečen ovde našao odjedno dnom okružen vojnicima koji bi ga naskočili.

D a m a s c u s g a t e (hebr. Šar Šhem)

nosi naziv po antičkom gradu Nablus koji je sagradjen u neposrednoj blizini biblijskog Shema (Sihema). To je svakako jedna od najljepših kapija i vodila je iz starog grada prema Damasku.

F l o w e r g a t e (hebr. Šar haprahim)

Hrišćani veruju da je u neposrednoj blizini ove kapije izvršeno Hristovo raspeće. Jevreji pak veruju da je ovde kažnjen prorok Jeremija.

L i o n ' s g a t e (hebr. Šar haarajot)

nosi taj naziv radi lava koja su uklesana iznad ulaza. Hrišćani je nazivaju i St. Stefan gate jer veruju da je ovde bio kamenovan Sveti Stevan. Kroz ovu su kapiju u stari grad ušle Izraelske trupe u junskom ratu 1967.

G o l d e n g a t e (hebr. Šar harahamim)

spada medju najinteresantnije kapije. Oko nje su vernici tri religije ispleli brojne legende. Gradjena je sa dva ulaza, pa stoga muslimani veruju da jedan ulaz vodi u raj a drugi u pakao. Jevreji veruju da će Mesija doći kroz ovu kapiju. Hrišćanska legenda priča da je godine 629 imperator Heraklius stigao do te kapije sa krstom kojeg su bizantinci oteli persijancima. Imperator je odlučio da udje u Jeruzalem sa velikom pratnjom, svečano odeven, na ukrašenom konju. Ali kad se približio kapiji glas iz visine naredio mu je da sjaše, da skine sa sebe sav ukras te da udje u sveti grad skromno, kao običan čovek. Od tada hrišćanski hodočasnici ulaze kroz ovu kapiju skromno obučeni i bosonogi. Turci, ne želeći da bilo kakav Mesija udje u Jeruzalem, zazidali su kapiju i čak sagradili kod ulaza muslimansko groblje. Kapija je i dandanas zagradjena.

D u n g g a t e (hebr. Šar haaspot)

najstarija je kapija, nalazi se uz sam Zid plaća i kroz nju se odvodilo opljačkano blago raznih osvajača. Danas, to je najbliži pristup području templova iz zapadnog Jeruzalema i jedina kapija kroz koju cirkuliše prevoz vozilima u stari grad.

Z i o n g a t e (hebr. Sar cion)

poznata i kao Davidova kapija vodi iz Starog grada na brdo Cion, mesto hodočasnica, za Jevreje i za hrišćane. Nakon oslobodilackog rata bila je sa unutrašnje strane zatvorena.

C i t a d e l (hebr. Hamecuda)

sagrađena je u vreme Heroda, tj u vreme Drugog Hrama. To je jedina palata koja se očuvala i nakon razrušenja Jeruzalema i predstavljala je jedno od glavnih oporišta u odbrani Jeruzalema. Uz sam zid kojim je okružena palata nalazi se visok toranj, zvan Davidov toranj.

M o u n t Z i o n (hebr. Har cion)

Jevreji veruju da se ovde nalazi grob kralja Davida, pa su na brdu Cion sagrađene brojne ješive od kojih je svakako vrlo zanimljiva ješiva zvana "Diaspora" gde je svaki posetilac, koji želi da diskutuje o Talmudu i Tori, dobrodošao. U istoj zgradi nalazi se i Coenaculum gde je prema hrišćanskoj tradiciji održana "poslednja večera". Na brdu Cion nalazi se i mala kapela koju drže Benediktinski očevi, Dormition Abbey i gde se veruje da je Marija, majka Isusova; pala u večiti san.

Kod zgrade u kojoj se nalazi Davidov grob vodi nas put ka Sobi mučenika (Martef hašoa) gde se nalaze spomen ploče žrtvama fasizma.

J e w i s h q u a r t e r (hebr. Rh. Hajehudi)

U ovoj maloj četvrti, koja je nekada bila centar jevrejskog duhovnog života, živela

ja mala jevrejska zajednica sve do godine 1949; kad su Jordanci do temelja porušili četvrt. Četvrt se sada u potpunosti rekonstru-
iše po uzoru na nekadašnju.



W a i l l i n g W a l l
(hebr. H A K O T E L)

Zid plača svakako je najsvetije mesto za Jevreje. Tu se nalazi, jedini ostatak Drugog hrama. Iako su u okoli-
ni Zida pronadjeni i ostatci iz mnogo sta-
rijeg perioda, Zid pla-
ča će ostati uvek naj-

svetije mesto za Jevreje. Praznicima, petkom uveče i subotom, ovde se uvek okupi veliki broj mladih, i domaćih i turista, te uz hasidske pesme ili horu dočekuju i slave praznik, a mnogi vernici provedu pripijeni uz zid u zane-
senoj molitvi i po čitavu noć.

T e m p l e A r e a (hebr. Har Moria)

brdo Moria na kojem se nalazi čuvena Omarova džamija, jednako je sveto za Jevreje. Prema Bibliji ovde je Avraham trebalo da žrtvuje svog sina Isaka;

... Uzmi sada sina svojega,
jedinca svojega miloga Izaka,
pa idi u zemlju Moriju i spali
ga na žrtvu tamo na brdu gdje
ću ti kazati

(1Moj. 22;2)

tu je David kupio zemljište na kojem je kasnije Solomon sagradio Hram:

... I poče Salamun zidati dom
Gospodinov u Jeruzalemu na brdu
Morijski koje bi pokazano Davidu
ocu njegovu, na mjestu koje biješe
pripravio David, na gumnu Ormana
Jebuzejina...

(1 Dnevnik 3;1)

No kad su muslimani zauzeli Jeruzalem
g. 637 n.e. postavili su na brdu Morijski svoja
svetišta. Jedna od najljepših džamija na svetu
svakako je Omarova džamija koja je sagrađena
691. n.e. Od tog vremena dograđivana je, ulep-
savana po ukusu raznih vladara ali je ipak za-
držala svoj specifični stil. Usred džamije na-
lazi se pećina koja je sveta i za Jevreje i za
muslimane. Jevreji radi bliske veze sa Abraha-
mom smatraju ovo mesto centrom univerza. Prema
verovanju muslimana, Mohamed je jahao svog
konja El Buraka od Medeje do brda Morijski, i
tada se spustio na ovu pećinu. No pećina je
počela da se diže prema nebu, ali ju je ruka
anđjela zadržala i Mohamed je poleteo u nebo
na svom konju. Usred džamije stoji dakle ova
pećina koju nazivaju " sveta pećina brda Mori-
jski". Prema pećini nazivaju često i džamiju tj.
Dome of the Rock ili na arapskom Haram es Šarif.

Druga džamija na brdu Morijski je El Aksa ,
koja je pre nekoliko godina bila potpaljena
što je izazvalo političku aferu. Za razliku od
Omarove džamije koja ima zlatnu kupolu, El
Aksa ima srebrnu. Sagrađena je na temeljima
bizantinske crkve i nosi obeležje basilike. Obe
džamije sagrađio je Abb el-Malik. El Aksa nije
tako otporna protiv zemljotresa kao Omarova,
pa je bila skoro potpuno porušena. Kod severo-

istočnog zida El Akse pronadjeni su ostaci Solomonovih konjušnica iz vremena Prvog Hrama.

Sem Zida plaća i brda Morija sva ostala mesta unutar zidina starog grada sveta su za hrišćane.

A n t o n i a

Tu se nalaze ostaci palate koju je sagradio godine 30 p.n.e. Herod u čast Marka Antonia. Neki hrišćani veruju da je ovde bio postavljen Praetorium, sud Pontije Pilata gde je Isus osudjen na smrt, pa stoga ovde započinju svoje hodocásče na kalvariju.

V i a D o l o r o s a

Ovim je putem išao Hrist noseći na leđima krst do mesta gde je bio razapet. Ulicom su označena stajališta gde se zaustavljao i svako od stajališta sveto je mesto za hrišćane i to: 1 osudjenje, 2 primanje krsta, 3 prvi pad, 4 Isus susreće svoju majku, 5 Sv Sima pomaze Isusu da nosi krst, 6 Veronika kvasi Isusovo lice suzama, 7 drugi pad, 8 Isus govori kćerima jeruzalemskim, 9 treći pad, 10 Isus skida remenje 11 raspeće, 12 smrt, 13 Isus skinut sa krsta, 14 Isus pokopan.

E c c e h o m o

Nalazi se pri izlasku iz Via Dolorose i ovde je Pontije Pilat uzviknuo pokazavši na Hrista: Ecce homo! (Gle, čovek!). Arheološka otkrića su pokazala da je ovde bio i ulaz u rimski Jeruzalem zvan Aelia Capitolina.

C h u r c h o f t h e H o l y

S e p u l c h r e

Crkva svetog groba nalazi se na Kalva-

riji. Hrišćani veruju da je ovde razapet i pokopan Hrist, te su tokom stoleća ovde građene mnoge crkve. Unutar ogromne basilike koju vidimo danas i koja je završena tek godine 1935 mogu se videti i ostaci crkve koju je dao sagraditi car Konstantin u 4. veku a sagradjena je na temeljima crkve iz vremena krstasa. Osim kapele u kojoj se nalaze posmrtni ostaci Hrista tu je i kapela Sv. Jovana sa robovima krstasa, Adamova kapela zvana Golgota (sto dolazi od hebrejske reči golgolet- lubanja) jer se po hrišćanskoj legendi ovde nalazi lubanja prvog čoveka, Catolicon - grčka katedrala sa kamenom koji označava središte zemaljske kugle, te mnoge manje hrišćanske crkve i kapele.

M o u n t o f O l i v e s (hebr: Har hazejtim)

Maslinova gora, najviša tačka (825 m) između Sredozemnog mora i brda Moab, pruža prekrasan vidik na stari i novi Jeruzalem s desne strane, te na judejsku pustinju i Mrtvo more s leve. Poznato je i kao Brdo obavestenja, jer se odavde u biblijska vremena označavao prvi dan u mesecu. U vreme Davida bila je mesto teških borbi u odbrani Jeruzalema;

... I David bijasē uz goru Maslinovu
i idući plakasē, i pokrivenene glave
i bos idjasē; tako sav narod koji
bijasē s njim...

(2 Samuilova 15;30)

Tu se nalazi i najstarije jevrejsko groblje, i mnogi veruju da su proroci Hagai, Zakaria i Malahi ovde pokopani.

Maslinova gora sveta je i za hrišćane koji su duž celog brega sagradili mnoge crkve i kapele.

N o v i J e r u z a l e mMea saarim (hebr. sto kapija)

Nakon što je godine 1860 počela gradnja četvrti Jamin Moše, došli su i prvi doseljenici i to iz Evrope. Bili su to pobožni Jevreji iz Poljske i Rusije koji su u neposrednoj blizini novih stambenih zgrada počeli da grade svoju četvrt i nastavili da žive u njoj kao što su živeli u diaspori. Od tada pa sve do danas u Mea Saarim se praktički ništanije promenilo. Uske ulice gde jedna pokraj druge stoje radnje sa sitnom i jeftinom robom, pijace sa svakojačkim voćem, povrćem, mesom i drugom robom počev od svetih knjiga pa frižidera. Trgovci u kaftanima, sa širokim kapama na glavi, sa pejesima, i bradom sede kraj svojih tezgi, malo se mole malo reklamiraju svoju robu, dečaci sa belim dokolenicama, sa cicijot koji im vire ispod kosulja, sa prvim pejesima koji jedva sežu do uva, bledoliki, pomalo nespretni; žene sa perikama, dugim čarapama, dugim rukavima u najvećoj vrućini, muškarci sa crnim dugim kaputima, sa šeširima obrubljenim krznom, sa molitvenikom u džepu... to su stanovnici Mea Saarima, koji potsećaju na priče i na stete Saalom Alehema. Jako su povučeni, ne druže se sa stanovništvom iz drugih četvrti, nisu baš gostoprимljivi, govore samo jidiš jer je hebrejski jezik molitve. Najsretniji su kad im niko ne smeta i kad mogu u miru da se posvete proučavanju Tore. Najortodoksniji među njima su "naturej karta";

I s r a e l m u s e u m

Ima više odeljenja:
Bezalel National Museum - osnovan 1906 i spada

medju najznacajnije muzeje u Izraelu sa ogromnom kolekcijom predmeta od ritualnog značaja sakupljenih kod jevrejskih umetnika i zajednica sirom sveta.

The Shrine of the Book - (Hram knjige) gradjen poput velike bele pećurke koja noću osvetljena zelenim reflektorima deluje monumentalno. Ovdje se nalaze Svici sa Mrtvoga mora koji su bili prođadjeni godine 1948, stari manuskripti uključujući i pisma Bar Kohbe, a najinteresantniji dokument je svakako knjiga proroka Izaje iz 536 g. p.n.e.

Biblical and Archeological Museum sa eksponatima od pre 500.000 godina tj. od Ranog kamenog doba pa do 14. veka.

K N E S E T - (Parlament)

preseljen je pre nekoliko godina u nove, moderne prostorije ukrašene slikama, skulpturama i tapeserijama poznatih umetnika. Posebni vodiči upoznaju posetioce sa strukturom i radom pojedinih državnih organa, a ponedeljkom i utorkom može se prisustvovati sednicama parlamenta (treba doći pola sata prije sednice sa putnom ispravom).

M E N O R A - (Svećnjak)

simbol države Izrael, rad je kipara Beno Eklana i nalazi se nasuprot ulaza u Kneset. Na svakom od sedam krakova uklesane su pojedine scene iz prekretnica u jevrejskoj istoriji.

H E B R E W U N I V E R S I T Y

Hebrejski univerzitet spada medju vodece univerzitete u zemlji i medju najbolje u svetu. U sklopu univerziteta nalazi se velika univerzi-

tetska i Jevrejska nacionalna biblioteka.

M I L I T A R Y C E M E T E R Y

Na severnoj strani brda Hercl, nalazi se nacionalno vojno groblje, gde su sahranjeni izraelski vojnici koji su pali u okolini Jeruzalema. Zaprepašćuje starost, bolje reći mladost, poginulih vojnika.

M O U N T H E R Z L - (hebr: har Hercl)



Izmedju Vojnog groblja i muzeja Jad vašem, nalazi se spomen park i grob dr Teodora Hercla, duhovnog i idejnog tvorca Jevrejske države. Godine 1896 objavljen je njegov roman "Der Judenstaat" u kojem je dao nacrt nacionalne jevrejske države. Samo

godinu dana kasnije, na kongresu u Baselu, osnovana je Prva cionistička organizacija i narodni oslobodilački pokret jevrejskog naroda. Cilj pokreta bio je pre svega priznavanje legalnog i bezbednog doma za Jevreje u Izraelu. Potstaknuti idejom pokreta hiljade Jevreja počelo je da naseljava Izrael. Pomoću Jevrejskog nacionalnog fonda (osnovan g. 1901) otkupljena su zemljišta i novi doseljenici počeli su da kultiviraju zemlju, da osnivaju kolektivna naselja, kibuce, da dižu gradove.

Uoči kongresa u Baselu Hercl je zapisao u svoj dnevnik: " Ako bih mogao da rezimiram Kongres jednom rečenicom- a pobrinucu se da to ne bude objavljeno - tada bih rekao: U Baselu

23
sam osnovao Jevrejsku državu. Ako ću to izgovoriti glasno danas, moje će reči biti praćene gromoglasnim smehom. Kroz pet godina, a sasvim sigurno kroz pedeset, svi će biti ubedjeni u to! Pedeset i jednu godinu nakon Kongresa, jevrejska država bila je ostvarena.

U Herclovom muzeju nalazi se bogat arhiv i stalna izložba dokumentacionog materijala o jevrejskom nacionalnom pokretu i o prvim danima stvaranje jevrejske države.

J A D V A S E M ili H a r h a z i k a r o n

Brdo sećanja u pomen na šest miliona jevrejskih žrtava fašizma. Osim muzeja sa bogatim dokumentacionim materijalom i biblioteke u kojoj su sakupljene sve knjige, na svim jezicima, koje opisuju period Drugog svetskog rata, tu se nalazi i impresivan, veličanstven i jednostavan Ohel Jizkor (šator sećanja).

H A D A S A

Medicinski centar Hebrejskog univerziteta sagradjen je doprinosom Jevrejske ženske organizacije iz Amerike, zvane "Hadasa". Osim velike bolnice i odeljenja za naučna istraživanja, medicinskog fakulteta, ovde se nalaze i čuveni Šagalovi vitrazi u maloj sinagogi.

R A M A T R A H E L

Na uzvišici zvanj Rahel, nalazi se danas kibuc i omladinski hotel. Arheolozi su ovde pronašli izmedju ostalog i palatu kraljeva Jude iz 7-mog stoleća p.n.e. Ovaj je kibuc bio nekoliko puta do temelja porušen i odigrao je vrlo značajnu ulogu u Oslobođilačkom ratu g. 1948 braneci Jeruzalem.



tel aviv

Oni koji će danas posetiti Tel Aviv teško će moći verovati da su pre svega 60 godina ovuda setale kamilе, da nije postojala ni jedna kuća, ni jedno stablo i da je svuda bio pesak. Prvi temelji postavljeni su godine 1909 a Tel Aviv je po prvobitnoj zamisli, trebalo da bude predgradje istorijskog grada Jafо. Ali gradnja se tako brzo razvijala i proširivala, da je novi grad uskoro prerasto ne samo Jafu, već i ostala naselja i gradove i postao najveći grad u zemlji.

Nakon oslobodilackog rata g. 1948 Tel Aviv i Jafо spojeni su u jedan grad, koji ima danas blizu 400.000 stanovnika.

I s t o r i j a

Jafo (Jaffa, ili Jopa)

pominje se u mnogim starim egipatskim spisima, a u vreme Solomona bila je glavna luka preko koje je dobavljau gradjevinski materijal za gradnju Jeruzalema.

A mi ćemo nasjeći drva na Libanu
koliko god treba, i spustićemo
ih u splavovima morem u Jopu,
a ti ih odande vodi u Jeruzalem
(2 Dnevnik 2;16)

Drevni grad Jopa, vezañ je za legende mnogih naroda. Prema Novom zavetu ovde je sv. Petar oživio Tabitu;

... A u Jopi bješē jedna učēnica, po imenu Tabita, koje znači srna, i ona bješē puna dobrijuh djela i milostinje što činjaše.

I dogori se u te dane da se ona razbolje i umrije;...

A Petar izgnavši sve na polje kleće na koljena i pomoli se Bogu, i okrenuvši se k telu reče: Tabito! ustani. A ona otvori oči svoje, i vidjevši Petra sjede... I ovo se razglasi po svoj Jopi...

(Djela Apos. 9;36-42)

Prema Starom Zavetu ovde je prorok Jona započeo svoje misteriozno putovanje;

... A Jona usta da bježi u Tarsis od Gospodina, i sišav u Jopu nadje ladju... i plativ vozarinu udje u nju da otide s njima u Tarsis od Gospodina...

(Jona 1; 3)

Grci vezuju Jafu sa neobičnom legendom o boginji Andromedi. Kod obale postoji pećina koja nosi naziv po grčkoj boginji.

Svi osvajači Bliskog istoka prodirali su u zemlju preko Jafe, stoga su se ovde vršile teške borbe tokom hiljada godina, počev od Aleksandra Velikog, Makabejaca, Krstasa, Napoleona sve do oslobodilačkog rata g. 1948.

Počev od prošlog veka pa sve do godine 1930, do otvaranja luke u Haifi, Jafo je bio

glavna izraelska luka, ali je pre nekoliko godina potpuno zatvoren za lučki promet, i pretvoren u simpatično pregradje Tel Aviva. Stare kuće su restaurirane u umetničke galerije, muzeje, restorane, noćne lokale, u domove kulture, i tu se naročito uveče, okupljaju brojni turisti, omladina, prijatelji lepe umetnosti.

T e l A v i v

Godine 1909 rodila se ideja o gradnji novog grada uz Mediteran. Prvi temelji postavljeni su na dunamu peska između mora i rečice Jarkon. Ime gradu uzeto je prema utopističkom romanu dr Teodora Hercla "Altneuland" koji u hebrejskom prevodu nosi naslov "Tel Aviv" (Tel= naziv za uzvišicu na kojoj se nalaze ruševine pradavnog naselja, Aviv= proleće).

Prilikom jubileja grada štampana je novčanica u kojoj piše: "I početak će tvoj biti malen, a posljedak će ti biti velik" (Job 8;7). Značenjetih reči najbolje se može uočiti prema naglom porastu stanovništva današnje metropole: godine 1918 svega 2000 stanovnika; 1925-34.000; 1933- 80.000; 1939 - 165.000. 1972-384.000

Danas je Tel Aviv- Jafo privredni i kulturni centar Izraela. To je živ i dinamičan grad, grad parkova, zelenila i cveća, luksuznih hotela, pozorišta, velelepkih zgrada, sa bogatim kulturnim životom. Samo pesak, koji ponekad procuri kroz raspuknuti asfalt podseca na pustinju na kojoj je pre svega 60 godina sagrađen najveći grad Izraela i najveći jevrejski grad na svetu.

P O D R U C J E D A N

Pre više hiljada godina pleme Dan naseli-
lo se uz reku Jarkon i kod reke Dan u Galilu.
Tel Aviv i okolna mesta koja se nalazi u blizi-
ni reke Jarkon nose zajednički naziv - područje
Dan.

RAMAT GAN (115.500 stanovnika)

je grad parkova, sveća i zelenila. Osno-
van je godine 1920 i spada medju one gradove
koji su se vrlo brzo razvijali. U Ramat Ganu
nalazi se najveći nacionalni park u zemlji sa
velikim umetnim jezerom pogodnim za veslanje,
, U parku se nalazi i amfiteatar,
zooloski vrt i dr. Osim nacionalnog parka,
stadiona, univerziteta Bar Ilan, sportko-kultur-
nog centra Jad Lebanim, Ramat Gan ima i svoju
industriju i najveći centar diamantne burze u
svetu.

GIVATAJIM (44.400 stanovnika)

poznat je naročito po najlepšem plivačkom
bazenu u zemlji, po kulturnom centru za mlade
i po opservatoriji.

BNEJ BRAK (72.100 stanovnika)

Pobožni Jevreji, većim delom iz Evrope, ko-
ji žive u Bnej Braku nazivaju ga često i Bojbrik.
Osim mnogih religioznih škola nedavno je otvo-
rena i Penezez ješiva, koja omogućava školovanje
za sveštenučku službu. Mladi teolozi time nas-
tavljaju tradicijom koju je ovde započeo još
rabi Akiba.

HOLON (88.500 stanovnika)

sagradjen je godine 1936 kao pomocna luka
Tel Avivu, ali se kasnije plan izmenio i Holon

je postao jedan od glavnih industrijskih centara u području Dan. Nedaleko ^{od} novog grada, nalaze se iskopine biblijskog Holona sa maketom koja prikazuje ovo područje u davnini.

BAT JAM (83.500 stanovnika)

nalazi se u produžetku Jafo uz samo more. Poslednjih nekoliko godina jako se razvilo i udomilo hiljade novih doseljenika, velikim delom iz Juzne Amerike.

LOD (29.300 stanovnika)

Grci su nazivali grad Lida, Rimljani Diospolis. Lod su naselili Jevreji nakon povratka iz vavilonskog ropstva. U vreme helenističkog i rimskog perioda bio je centar jevrejskog učenja a radi svog centralnog geografskog položaja bio je i važan privredni centar.

Hrišćanska tradicija govori da je ovde rođen sv. Djordje pa su ga stoga krstaši nazvali po svetom Djordju. Ričard Lavjegrca doprineo je kasnijem razvitku grada.

Danas je Lod poznat najviše po svom međunarodnom aerodromu.

RAMLA (30.800 stanovnika)

osnovana je tokom 8-og stoleća n.e. i bila je jedan od najvećih gradova Palestine a jedno vreme i prestonica. Ramla je važna raskrsnica između Tel Aviva - Jeruzalema - Ber Ševe, Jeruzalem - Haifa.

U samom gradu i okolini ima nekoliko interesantnih mesta kao:

Beli toranj sagradjen u 14-tom veku na minare-

tu Bele dzamije koja je gradjena ranije ispada medju najmarkantnije gradjevine u gradu

Bazen sv Helene rezervoar iz 8-og stoleća kojeg je sagradio legendarni junak iz "Hiljadu i jedne noći" Kalif Harun el-Rasid. Ovaj rezervoar je u vreme krstasa dobio današnje ime.

REHOVOT (36.600 stanovnika)

Grad Haima Vajcmana, prvog predsednika države Izrael, proslavljen je u svetu najviše radi Vajcmanovog instituta (više o institutu čitajte u daljem tekstu). U Rehovotu se nalazi i grob dr Vajcmana.

Rehovot su osnovali godine 1890 doseljenici iz Istočne Evrope potpuno samostalno bez pomoći iz vana, posvetivši se prvenstveno poljoprivrednom radu. Oko Rehovota nalaze se danas kibuci, sela, kooperative poznate po uzgajanju južnog voća. Tu je i poljoprivredna škola Hebrejskog univerziteta.

HERCLIJA (38.500 stanovnika)

je simpatično mesto severno od Tel Aviva koje leži uz samu obalu Mediterana. Grad je danas podeljen na dva dela: Hercliju pituah koja se nalazi s desne strane magistrale na putu ka Haifi, i Hercliju uz obalu, gde se nalaze hoteli, odmarališta, vile.

Osnovana je godine 1924 i nosi ime po dr Teodoru Herclu.

ROŠ HAAJIN (10.000 stanovnika)

Ovo selo naselili su skoro u potpunosti Jevreji iz Jemena koji su došli u zemlju nakon oslobodilačkog rata godine 1949 putem zvanim "Leteci čilim". Ovo je ujedno i jedno od malobrojnih mesta u Izraelu gde je stanovništvo u potpunosti homogeno.

U blizini današnjeg naselja nalazi se biblijski grad Afek i tu se mogu videti još ruševine starog utvrdjenja Antipatris kojeg je sagradio Herod Veliki. Ovde je rabi Simon dočekao g. 333 p.n.e. Aleksandra Velikoga na njegovom putu ka Jeruzalemu.

U Roš Haajinu nalazi se i centar vodovodnog sistema za celu zemlju.

PODRUČJE SARON

Nalazi se na putu od Tel Aviva ka Haifi i vrlo je gusto naseljeno. Gradovi, sela, kibuci, zelenilo, citrusi, pardi i stotine obradjenih polja čine da od biblijskog Sarona nije ostalo mnogo tragova.

Cesarea



Cesarea je biser Sarona i jedan od najljepših starih gradova na Sredozemnom moru. Spada medju najsenzacionalnija arheološka otkrića.

Istori ja

Herod Veliki sagradio je godine 25 p.n.e. na ruševinama starog grada, simpatican primorski gradic, poput bezbroj sličnih koji nose obeležje rimskog doba. Ime gradu dao je po Cesaru Augustusu. Kad je porušen Drugi Hram, Cesarea je proglašena presto-

nicom, postala sedište rimskih upravitelja, i ostala središtem za Rimljane u Palestini daljnih 500 godina. Sukob koji je izbio između Grka i Jevreja godine 66 n.e. bio je povod velikoj pobuni Jevreja pod vodstvom legendarnog Rabi Akibe. Rimski legionari koji su poslani u Cesareu uspeli su da uguše bunu a pobunjenici su zatvoreni i pogubljeni.

Nakon pobune grad je postao važan hrišćanski centar ali se mala zajednica u kojoj je živeo veliki broj poznatih talmudista još dugo održala.

Nakon što su kršćani zauzeli grad godine 1102, Cesarea je postala jedna od glavnih luka na Sredozemnom moru. Godine 1291 je do temelja porušena i došla pod vlast muslimana.

Danas je Cesarea u potpunosti restaurirana, obnovljena, dograđena, i spada među najljepša letovališta. U amfiteatru se leti održavaju međunarodni festivali.

N A T A N I J A

je nedavno slavila svoj 35. rođendan. Osnovani su je sinovi veterana sa Galila i po prvobitnoj zamisli trebalo je da postane centar proizvodnje južnog voća. No taj plan je već u početku izmenjen i grad je pretvoren u letovalište u kojem su sagrađeni brojni luksuzni hoteli, uređene plaže, zasadjeni parkovi. U Nataniji se nalazi Visoka škola za fizičku kulturu, centralna biblioteka za slepe i velika radnja sa njihovim proizvodima, tvornica za brušenje diamanata sa stalnom izložbom, interesantna četvrt ortodoksnih Jevreja nazvana po hasidskom rabinu Zansu, i dr.

Z I H R O N J A K O V

Ovaj gradić je odigrao značajnu ulogu u novijoj historiji Izraela, i spada među prva naselja osnovana godine 1882 uz pomoć velikog dobrotvora barona Edmonda de Rotsilda koji je ovde pokopan. Gradić nosi ime po Jakovu Rotsildu. Ovde je u vreme Prvog svetskog rata bio centar grupe "Nili" koja se borila protiv Turaka.

Radi svog divnog položaja i svežeg vazduha sa Karmela, Zihron Jakov je omiljeno oporavišće. Ovde je i vrlo razvijena industrija vina.

K A R M E L

Brdo Karmel vezano je sa drevnom historijom za više religija. Tu se nalaze, muslimanska, hrišćanska i bahajska svetišta.

U Starom zavetu Karmel se pominje na bezbroj mesta.

Kao pojam visine:

... I da se sakriju na vrh Karmela
naci ću ih i uzeću ih odande...

(Amos 9)

kao pojam bogatih suma:

... i posjeći ću visoke cedre
njegove i lijepe jele njegov,
i ući ću u krajnji stan njegov,
u sumu njegovu Karmela...

(2 Carevi 19;23)

kao pojam bogatih polja, obilne stoke,
vinograda i obilne vode:

... Sazida i u pustinji kule, i iskopa
mnogo studenaca, jer imaš mnogo stoke
i u dolinama i u ravnicama, i rata-

ra i vinograda po brdima i na Karmelu, jer mu mila biješe poljska radnja...

(2;Dnevnika 26; 10)

kao jedno od značajnih mesta u duhovnom slislu:

... i povratiću Izraela u torove njegove, i pašće po Karmelu, i Bazanu i po gori Efraimovoj i Galadu sitiće se duša njegova...

(Jeremija 50; 19)

kao mesto sa kojeg su proroci prizivali narod:

... Nego sada pošlji i saberi k meni svega Izraela na goru Karmelsku, i četiri stotine i pedeset proroka Babilovijeh i četiri stotine proroka iz luga, koji jedu za stolom Jezabelinim

(1.Carevi 18; 19)

Na Karmelu sagradili su pripadnici raznih religija svoja svetišta kao Stela Maris karmelćana; grobnica Baha Ule osnivaća bahajske vere sa prekrasnim persijskim baštama i zlatnom kupolom koja poput Omařove džamije u Jeruzalemu krasí Haiřu; "kuća pravde" koju su takodje sagradili bahaji; pećina u kojoj su pronađeni ostaci praćoveka; i konacno oltar proroka Ilije gde je, prema Bibliji (1 Carevi 18; 19-24) dokazao superiornost boga Izraela nad bogom Baala

EN HOD

Putokaz u obliku slikarske palete vodi nas u En Hod u selo umetnika. U ovom malom i sim-

patičnom naselju okruženom bogatim šumama žive i rade likovni umetnici Izraela. U malim uskim ulicicama nalaze se jedna pokraj druge galerije, ateljeji i stanovi slikara. U vreme glavne turističke sezone ovde se priredjuju koncerti, pozorišne predstave, razne priredbe. Kad prodje leto umetnici ponovo nestaju u svojim ateljeji noćni život zamre, kada bi ponovo oživelo u vreme Purima, kad stanovnici zajedno sa brojnim gostima tri dana i tri noći proslavljaju "ludi purim".

D A L I J A T A L K A R M I L I I S F I J A

Dva sela u kojima žive družici i koje je vredno obići i radi lepog položaja na kojem se sela nalazi i radi upoznavanja sa načinom života družica (više o družicama u dodatku). Nekad su stanovnici tih sela živeli izolovano i povučeno, ali sa izgradnjom Haife, sa obnovljenom lukom, mnogi su napustili poljoprivredni rad i zaposlili se u luci, u fabrikama. Iako se vanjski izgled tih sela modernizovao, ipak su stanovnici zadržali svoje navike, svoju tradiciju i poznati su po svom ljubaznom gostoprimstvu. Svaki posetilackoji želi da priviri u unutrašnjost njihovih kuća, biće pozvan na kafu i velika je uvreda odbiti takvu ponudu.

Ovde se nalazilo biblijsko mesto Isfija kojeg su porušili krstaši. U selu Dalija se priredjuju povremeno festivali narodnih plesova na kojim učestvuju folklorne grupe raznih zajednica i nacionalnih manjina u Izraelu.

haifa

Haifa - grad sa hiljadu panorama obiluje lepotom mora, šuma tropskog cveća. To je prvi grad kojeg ugleda novi doseljenik na svom putu u novu domovinu. Kao što je divan pogled na samu Haifu s mora, naročito noću, lep je i pogled na okolinu Haife. Od najvišeg vrha Karmela pa sve do podnožja leže jedna iznad druge moderne zgrade, vile, hoteli, bašte sve do velikog prostranstva morskog plavetnila okruženog novim predgradjima. Prema severu nudi se pogled na nepregledne čilime zelenih polja - na emek Jezrael.

I s t o r i j a

U 10. i 11. veku na mestu gde se danas nalazi Haifa živela je velika jevrejska zajednica. Ali krstasi a nakon njih Turci, potpuno su porušili grad, i od 12. veka pa sve do pre 100 godina Haifa je bila ogromna rusevina i skoro nenaseljena.

Sa dolaskom novih doseljenika počela je godine 1925 gradnja Visoke tehničke škole (Technion), što je dalo potstreka za daljnu gradnju. Tako je sagradjena nekoliko godina kasnije velika haifanska luka i počela gradnja i proširenje grada.

Radi svog specifičnog topografskog položaja grad je gradjen na tri nivoa. Tu su donji grad gde se nalazi luka, ustanove i institucije vezane za ludi promet, i malobrojne stambene zgrade gde većim delom žive radnici. Dalje je tu Hadar koji leži na usponu tj. na putu na Karmel

gde su centri kulturnog života; i merkaz Karmel sa luksuznim hotelima, vilama i gde se nalazi i novi univerzitet.

Najimpozantnija gradjevina koju svako ugleda još daleko s mora, i koja krasí Haifu, je ogromna grobnica Baha-Ule, tvorca bahajske vere. Zlatna kupola, mozaici, vitrazi krase ne samo svetište već i celu Haifu.

Haifanska luka, koja je gradjena od 1929. do 1931 najveća je luka Izraela i prihvatni centar za nove doseljenike od početka Drugog svetskog rata pa sve do danas.



acre

Ako nazivaju i grad krstasa. Poput Jafo, Ako spada medju drevne pomorske gradove sa bogatom istorijom. Prema arheološkim otkrićima ovde se nalazilo naslje već pre 4000 godina, 3 km udaljeno od mora. Tu je naročito bila razvijena proizvodnja finog stakla. Ruševine starog grada koje vidimo danas su iz 4. veka p.n.e. Tu su se vodile mnoge borbe, naročito u vreme Hasmonejske dinastije. Kad su krstasi osvojili grad sagradili su veliku luku, a nakon što su izgubili Jeruzalem Ako je postala prestonicom njihove Svete kraljevine. Rimljani su zavladaali gradom nakon krstasa, početkom n.e. i ostavili su u Aku trajne pecate svog pri-

sustva. Neke ulice i trgovi i danas nose imena koja su u to vreme dobili: trg Genova, Pisa, Venecija, ulica Marka Pola itd.

U 18. veku turski guverner Ahmed al Jazar obnovio je grad, sagradio odbrambeni zid, i dao celom predelu tipično tursko obeležje. Godine 1799 Napoleon je napao grad, ali ga nije osvojio.

U neposrednoj blizini starog, istorijskog Aka, sagradjen je nov; moderan grad sa 34.000 stanovnika.

ROŠ HANIKRA

Spada medju najlepša mesta u Izraelu, možda radi prekrasne prirodne morske špilje Sulam Zor koja se nalazi uz sam grad. Roš Hanikra vrlo je omiljeno izletišta Izraelača koji dolaze ovamo na ribarenje i skijanje na vodi. Mesto je vrlo pogodno kao polazna tačka za kraće interesantne izlete. Nalazi se uz samu Sirijsku i izložena je čestim napadima

HANITA

U kibucu Hanita nalazi se vrlo interesantan muzej sa eksponatima pronadjenim u blizini kibuca i izložbom prirodnih bogatstva ovog područja od davnine pa do danas. Muzej je sagradjen na ruševinama stare bizantinske crkve. Nedaleko kibuca nalazi se dobro očuvan dvorac Montfort kojeg su sagradili krstaši u 13 veku.

KIRIJAT SMONA

Najveći je grad u severnom Galilu i ima 15.000 stanovnika. Ime, Kirjat Smona, što bi u prevodu značilo "naselje osmorice", dato je gradu u pomen na Josefa Trumpeldora, jednorukog komandanta, pokretača prvih aliya iz Rusije; Israela Giladia i šestorice njihovih drugova koji su pali na ovom području g. 1920, kada

je i sagradjen grad.

D A N i D A F N E

Nalaze se na krajnem severu zemlje. Ova su dva kibuca odigrala značajnu ulogu u svim borbama novije istorije Izraela pošto se nalaze na krajnoj granici prema Libanonu. U kibucu Dan nalazi se i muzej sa maketom koja prikazuje istoriju ovog kraja i razvoj poljoprivrede na celom severnom području.

G O L A N

Istočno od Galila sa rekam Jarmuk s jedne i planinom Hermon s druge strane nalazi se visoravan Golan, nekad žarište vulkana.

U vreme vladavine kralja Davida Golan je bio kraće vreme sastavni deo njegove kraljevine, a pripadao je i dinastiji Hasmonejaca. Ovo područje, koje je stalno menjalo vladare, zauzeli su konačno krstaši kao važnu stratesku tačku.

Golan nije naseljen.

H E R M O N

Najviša planina na Bliskom istoku visoka približno 3000 m graniči sa Izraelom, Libanom i Sirijom. To je jedino mesto na kojem se stanovnici triju zemalja mogu skijati skoro tokom cele godine. Planina Hermon opevana je u Bibliji:

... u zemlji Jordanskoj na Hermonu
Bezdana bezdanu dozivlje glasom
slapova tvojih. Sve vode tvoje
i vali tvoji na mene navalise...

(Psalam 42)

B A N I A S

je svakako najlepše mesto na golanskoj visoravni sa divnim vodopadima.

Prema muslimanskoj tradiciji ovde je pokopan Ilija; prema Bibliji - kao što je opisano u knjizi Jošue- ovde je živeo bog Baalim; prema grčkim legendama ovde je bilo sastajalište nimfi i boga Pana... Dovoljno je prošetati okolinom Baniasa, obavijenom misterioznom tišinom, pa da se shvati zašto su upravo uz ovo mesto vezane brojne legende. Herod Veliki sagradio je ovde sinagogu, a njegov sin Filip grad Cesarea Filipi.

Naziv Banias potiče od grčkog naziva Paneas prema bogu Panu.

B I R K E T R A M

Bazen ili jezero zvano Ram nalazi se 1000 m iznad morske površine i pominje se još u vreme Drugog Hrama. Dugo su verovali da je to ustvari izvor reke Jordan i da je povezano sa slapovima Baniasa. Ali prema najnovijim istraživanjima to je bilo nekad vulkansko jezero.

C V A T

se nalazi 1.170 m iznad morskog nivoa. Ima vrlo povoljnu klimu i temperatura se čak i leti kreće između 18-29° C. Na zapadu leži mistično brdo Meron, na istoku Kineretsko jezero, na severu zelena polja isušene močvare Hule i snegom pokrivena planina Hermon. Radi prirodne lepote, svežeg, suvog planinskog vazduha, Cvat je omiljeno oporavilište i klimatsko lečilište.

Dovoljno je prošetati uskim uvijenim ulicama staroga grada da se shvati zašto je bio Cvat nekad centar misticizma, a danas grad umetnika

I s t o r i j a

Cvat postaje značajan za jevrejsku istoriju počev od godine 1492, nakon španske inkvizicije, kada su mnogi judaisti, privučeni blizinom sve-

tog Merona, naselili ovo područje i osnovali centre za proučavanje Talmuda. Ovde je veliki kabalista Iohak Lurije osnovao jedan od glavnih centra za proučavanje kabale. Godine 1556 Josef Karo završio je ovde "Šulhan aruh" kodeks etike ili treća kodifikacija Talmuda. Godine 1577 osnovana je u Cvatu štamparija i prve knjige na hebrejskom jeziku poslate su na sve strane sveta. Cvat je bio u 17. veku najjači jevrejski centar u svetu. U 19. veku grad je bio skoro do temelja porušen zemljotresom, ali mala zajednica koja se zadržala bila je ispostavljena stalnim napadima Sirijca. Tokom Prvog svetskog rata većina je napustila grad i u vreme Engleskog Mandata Cvat je bio malo naselje.

Tokom izraelskog oslobodilačkog rata u Cvatu je bilo svega 1700 Jevreja i to većinom starih ljudi koji su predstavljali manjinu unutar arapskog stanovništva kojih je tada bilo u Cvatu 12.000. Uz pomoć 120 izraelskih vojnika ova sačica Jevreja uspela je da se odbrani i zadrži grad u svojim rukama.

Od postanka države Cvat se razvio u moderan grad sa razvijenom industrijom kafe, brušenja dijamanta, sa tvornicom za pakovanje cigareta i dr.

Cvat je danas grad sa 13.100 stanovnika.

Cetvrt umetnika

Cvat je poznat kao grad likovnih umetnika. Oni žive u svojoj četvrti zvanoj umetnička kolonija. U svakoj stambenoj kući nalazi se i njihov atelje i mala galerija.

Muzej umetnosti i stampe:

nalazi se isto u umetničkoj koloniji i tu

su izložena dela poznatih slikara iz Cvata, prva štamparija i primerci prvih knjiga štampanih na ivritu.

M E R O N

Nalazi se 7 km zapadno od Cvata. Ovde je pokopan veliki kabalista rabi Simon Bar Johaj. Na predveće Lag Baomera ortodoksni Jevreji dolaze na brdo Meron, gde tokom cele noći uz pesmu i molitvu odavaju počast velikom učitelju. Zadržao se i drevni običaj da se tom prilikom dovedu trogodišnji dečaci na prvo potšišivanje.

tiberias



Ako Cvat spada medju najvišja mesta u Izraelu, Tiberias spada medju najniza: 212 m ispod nivoa mora. Radi svoje tople klime spada, za razliku od Cvata medju najtoplija mesta u Izraelu.

I s t o r i j a

Herod Veliki je pre približno 2000 godina sagradio na ruševinama starog novi grad

i nazvao ga po imperatoru Tiberiasu.

Tiberias je bio poput Cvata centar za proučavanje jevrejstva. Ovde je fodine 200 n.e. kompletirana Mišna a godine 400 Jeruzalemski Talmud.

Kao prestonica Galila u vreme Rimljana Tiberias je i u vreme Bizanta i kasnijeg arapskog doba zadržala vrlo značajan položaj. U 12. stoleću ovde su se odigrale teske borbe između krstasa i muslimana i grad je skoro do temelja porušen.

Godine 1500 Turci su predali Tiberias u upravu Jevrejinu Don Josefu Nassi-u i on je ponovo pretvorio Tiberias u centar za proučavanje jevrejstva.

Ovde je pokopan Rabi Moses ben Maimon (Rambam) veliki filozof i lekar iz 12. stoleća i njegov je grob mesto hodocašca. Grob Johanana Ben Zakaja, velikog učitelja koji je u Prvom stoleću n.e. osnovao akademiju u Javne. Grob mislioca iz Drugog stoleća n.e. Rabi Meira Baal Haness.

K I N E R E T

Dolazeći širokim suncanim drumom u smeru prema Tiberiasu, odjednom se poput oaze stvori pred vama plavetnilo jezera, okruženog zelenilom i visoravnima Golana.

To je jezero Kineret ili Galilejsko more, jedino prirodno jezero u Izraelu. Kineret služi i kao glavni rezervoar za navodnjavanje zemlje do najjužnije tačke.

K I B U C D E G A N I J A

je prvi kibuc sagradjen u Erec Izraelu. Godina 1909 vrlo je značajna za nastanak i izg

radnju nove države. Te godine izgradjena je Deganija, prvi kibuc, prvo jevrejsko kolektivno naselje i postavljeni su temelji Tel Avivu, prvom potpuno jevrejskom gradu u historiji.

Kibuc se vremenom povećao i danas imamo dve Deganija A, Deganija B. Poljoprivredni institut u Deganiji spada medju najbolje u zemlji ima vrlo bogatu biblioteku sa preko 30.000 stručnih knjiga, au muzeji J.L. Gordona nalaze se manuskripti dela poznatih pisaca i filozofa koji su živeli u Deganiji uključujući i Gordona.

KIBUC E N G E V

leži uz samo jezero i poznat je po muzičkim festivalima koji se priredjuju ovde u vreme Pesaha. En Gev ima jednu od najvećih sala koja ujedno služi i kao uzor sale sa dobrom i pravilnom akustikom.

B E T S A A N

Biblijski grad Bet Saan izazvao je veliko interesovanje arheologa u svetu koji su došli već godine 1920 na prva iskopavanja. Danas se može već sa sigurnošću tvrditi da je ovde postojalo naselje još u vreme Tutmosesa III. U vreme kralja Saula ovde je bilo postavljeno njegovo telo u potsmeh neprijateljima:

I ostaviše njegovo oružje u kući
Astarotinoj a tijelo njegovo objesise
na zid Betsabejski...

(1 Samuelova 31)

Otkriven je veliki rimski anfiteatar sa 5000 sedišta i 18 manjih naselja u okolini grada. Mala jevrejska zajednica se zadržala ovde stolicima i talmudska izreka kaže: "Ako se raj nalazi u Izraelu onda su kapije raja Bet Saan".

nazaret

postaje značajan u istoriji sa pojavom Hrista. Prema Novom zavetu ovde je anđeo Gabriel doneo čuvenu poruku Mariji:

A u šesti mjesec posla Bog anđjela Gabrijele u grad Galilejski po imenu Nazaret.

K djevojci isprošenoj za muža po imenu Josip iz doma Davidova; i djevojci bješe ime Marija.

(Luka 1;26)

Ovde je mladi Isus proveo svoje detinstvo i Nazaret je bio kasnije grad njegove velike misije.

U vreme jevrejskih ratova od 66-67 Rimske su legije skoro potpuno uništile grad. Nakon pada Jeruzalema, a još više u vreme Bar Kohbine pobune, mnogi su Jevreji pribegli u Nazaret koji je postao jevrejski grad. 629, godine Heraklius je proterao Jevreje.

Predpostavlja se da je prva hrišćanska crkva sagrađena ovde u 4. veku po naredjenju cara Konstantina, dok je u 6. veku Nazaret bio središte hrišćanstva. Krstaši su osnovali u Nazaretu središte svog Latinskog jeruzalemskog kraljevstva, ali su sva hrišćanska svetišta porušili Saraceni u 10. i 13. stoleću. Godine 1620 vladar Fakir-e-Din dozvolio je gradnju crkava i manastira i tada počinju da se u gradu naseljavaju hrišćanske porodice.

Danas postoje dva Nazareta, stari i novi.

Stari Nazaret liči na ostle stare gradove i za razliku od Jafe, Aka, Cvata, okružen je po-

sebnom lepotom Galilejske prirode.

Basilica of the Annuciations. (Crkva obaveštenja)

najstarija je hrišćanska crkva. Na ruševinama stare, koja je sgrađjena u 4. veku sgrađjena je nova crkva u taljanskom stilu.

St Gabriel Church

je grčko-ortodoksna crkva poznata i kao crkva Obaveštenja. To je ustvari najstarija crkva u Nazaretu sgrađjena pre 300 godina na mestu gde se prema verovanju pojavio arhandjel Gabrijel obavestavajući Mariju da će dobiti sina, Isusa.

St. Joseph Church

konstruisana je u 13. veku i pokriva pećinu koja bi trebalo da bude dom Josefov ili njegova radiona.

Džamija

Pokraj pijace nalazi se stara Nazaretska džamija. Današnja As-Salam džamija smatra se jednom od najlepših. Gradjena je od godine 1960-1965 i po svojoj ornamentici potseća na Tadž Mahal u Indiji.

Pijaca ili bazar

Poput bazara u starom gradu u Jeruzalemu, u Ber Ševi, Aku, Jafi i bazar u Nazaretu spada među tipične orijentalne bazare sa svim odgovarajućim koloritom i onom posebnom atmosferom i ambijentom koji privlači mnogobrojne turiste.

NAZARET ILIT

Gornji ili moderni Nazaret danas je grad za sebe sa 34.000 stanovnika. Nazaret Ilit može da pruži primer savremenog grada koji je sagra-

djen za svega lo godina. Ovde su napravljeni razni eksperimenti moderne arhitekture. Gornji Nazaret je i primer novog jevrejskog grada sagra djenog uz stari grad koji je nastanjen arapskim starosedocima i primer dobrih susedskih odnosa gde se stanovništvo nije pomešalo ali žive jedni pokraj drugih u slozi i saradnji.

N A B L U S - (hebr. Šhem)

Biblijski grad Šhem (po Daničiću Sihem) dobilo je naziv Nablus prema Neapolis u vreme Rimske imperije. Prema arheološkim iskopinama ovde je postojalo naslje još u kalkolitskom i bronzanom dobu. Nigde se ne spominje razrušenje Šhema i neka su se plemena zadržala ovde stolecima.

Istorija grada opisana je u Bibliji:

I prodje Avram tu zemlju do mjesta Sihema i do ravnice Moreske, a bijahu tada Hananeji u toj zemlji
(1 Moj. 12;6)

Poslije dođe Jakov zdravo u Sihem u zemlji Hananejskoj, vrativ se iz Padan Avrama i namjesti se prema gradu. I kupi komad zemlje, gde razape šator svoj, od sinova Hemora oca Sihemova za sto novaca

(1 Moj. 33;16)

U vreme Jošue Sihem je bio centar za profete i odigrao je važnu ulogu naročito pod kraj Jošuinog života.

Po tom sabra Jozua sve plemena Izraela u Sihem, i sazva starjesine Izraelove i poglavare njegove i sudije njegove i upravitelje...

i reče:

I dadoh vam zemlju, koje ne radiste i gradove, kojih ne gradiste, i u njima živite; iz vinograda i iz maslinki, kojih nijeste sadili jedete.

Za to sada bojite se Gospodina i služite mu vjerno i istinito...

(Josua 24; 1,13,14)

Sihem je bio u biblijsko doba vrlo značajan grad. Ovde je krunisan Jeroboam Solomonov sin, ovamo su preneti posmrtni ostaci Josipa itd. Kraj Sihema nalaze se brda blizanaca Ebel i Gerizim, koja i danas smatraju Samaritanci svetim mestima. Ovde se sastaju jednom godišnje i prinose žrtve kao što je to bio običaj u vreme Drugog Hrama.

Cetvrt Samaritana: Nakon razorenja kraljevine Izrael 722 p.n.e. Asiroi su umesto prognanih Izraelitana doveli u zemlju Samaritane. Kad su se Jevreji vratili iz vavilonskog ropstva i počeli da grade Hram nisu hteli da prihvate pomoć Samaritanaca, koje su smatrali otpadnicima. Samaritanci su počeli da klevetaju Jevreje i potpuno su se otcepili. Današnji Samaritanci tvrde da su direktni potomci plemena Efrajim i Menase. Oni veruju samo u Toru i ne priznaju ostale delove Biblije. Državu Izrael priznaju samo stoga što nosi to ime. Danas živi u Shemu još oko 300 Samaritana, koji su se ovde, u okolini nekadašnje biblijske prestonice zadržali stolicima.

S A M A R I J A

Trideset prve godine carovanja Azina

nad Judom poče carovati Amrije nad Izraelom...

I kupi goru Samariju od Somera za dva talanta srebra, i sagradi grad na gori, i nazva grad koji sagradi Samarija po imenu Somera gospodara od gore...

(1 Car. 16; 2.,24)

Omri je bio šesti kralj Izraela. Godine 840 p.n.e. nasledili su ga Ahab i Jeroboam II i doprineli u mnogome razvitku grada i okoline. Samarija je bila prestonica kraljevstva Izraela mnogim generacijama.

Ali u Bibliji je Samarija opisana poput Sodome, kao leglo zla, krivoverstva, preljube i to naročito u vreme vladavine Omrija i Ahaba.

I činjase Ahab sin Omrijevi što je zlo pred Gospodinom više od svijeh koji bijahu prije njega.

I malo mu bijaše što hodjaše u grijesina Jeroboama sina Nabatova, nego se oženi Jezabelom kćerju Edbala cara Sidonskoga i otide, te služjaše Balu i klanjaše mu se. I načini oltar Balu u domu Balovu koji sazida u Samariji...

(1 Car 16; 30-32)

Snazni uticaj Jezabele koja je sprovodila idolopoklonstvo i blud u čast boginje Asere, širio se dugi niz godina i narod je za sve zlo koje je zadesilo jevrejski narod krivio kraljevi-
nu Izrael i njene vladare. Samarija je izazvala gnjev naročito kod proroka:

Za to ću učiniti od Samarije gomilu u polju da se sade vinogradi, i pobacaću kamenje njezino u dolinu i otkriću joj temelje.

I svi rezani likovi njezini razbiće se, i svi će se radovi njezini sazeći ognjem, i sve ću idole njezine potrti. Za to ću plakati i ridati, hođiću svučen i go, plakaću kao zmajevi i tužiću kao sove...

(Miheje 1; 6-8)

Kraljevinu Izrael zauzeli su g. 722 p.n.e. Asirci proterali stanovništvo i grad je bio dugo napušten i nenaseljen. Obnovili su Samariju Samarićani, ali je bila skoro porušena, pa ponovo obnovljena dok nije Herod sagradio kraj stare Samarije novi grad Sebastiju u čast rimskog imperatora Augustusa.

J E R I H O

Istoričari tvrde da je Jeriho najstariji grad na svetu. Iako je tokom stoleća menjao vladare, izgled i imena, Jeriho se i danas nalazi na temeljima prastarog grada od pre 10.000 godina. U Bibliji se pominje Jeriho kao jedno od najjačih utvrdjenja koje su morali Izraelićani da osvoje na svom putu u Kanaan. Jošua Ben Nun zauzeo je utvrdjenje na najneobičniji način, što je slikovito i detaljno opisano u Bibliji (Knjiga Jozue Nuna 6)

Kad je osvojeni Kanaan podeljen medju dvanaest jevrejskih plemena, Jeriho je pripalo plemenu Benjamin

Nakon povratka iz Vavilonskog ropstva ovde su se ponovo nastanili Jevreji, ali su bili proterani. U vreme pobune Makabejaca vodile su žustre borbe u samom gradu i predpostavlja se da je ovde ubijen Simon Makabi.

Mark Antonio poklonio je Jeriho Kleopatri, a ona je prodala grad Herodu za 200 taleta. Herod je u neposrednoj blizini drevnog sela radio novi grad i tu se nalazila njegova zimska rezidenca. Nakon njegove smrti g. 4 n.e. grad je napušten, ali se pominje u Novom testamentu,

Moderni Jeriho sagradjen je u 20. stolecu i ovde je oduvek bilo vrlo razvijeno uzgajanje tropskog voća i povrća. Radi vrlo povoljne klime Jeriho je omiljeno turističko letovalište.

S t a r i g r a d: nalazi se severno od danasnjeg Jeriha ugradjen u pećine pešćanih planina. Terasa koje su arheolozi iskopali datiraju još iz mesopolitkog perioda (8000 p.n.e.)

O utvrdjenju koje se pominje u bibliji, nije ostalo mnogo tragova jer se predpostavlja da su kamenje koristili kasniji stanovnici za gradnju.

HISEM PALAĆA sagradjena je u 8. stolecu i bila je zimska rezidenca kalifa Hisama iz Damaska.

HERODOVA PALAĆA bila je Herodova zimska rezidenca i ovde je umro g. 4. n.e.

PECINE KUMERANA nalaze se u okolini Jeriha, 4 km udaljeno od brda Nebi Musa. Tu, u pećinama Kumerana pronasla su godine 1948 dva beduinska pastira "Svitke s Mrtvoga mora" koji se još uvek proučavaju i koji su osvetlili mnoge do tada neobjašnjene momente iz pradaвне istorije.

Svitci se nalaze u muzeju u Jeruzalemu.

E I N G E D I (Engad)

Neverovatna i egzotična lepota Ein Gedija insirirala je mnoge pesnike, pa tako i pesnika "Pesme nad pesmama". Niko nije uspeo da opeva ljubav inspirisanu prirodnom lepotom, kao što je opisana u drevnim stihovima najlepše ljubavne pesme na svetu.

Dragi mi je moj grozd ciprov iz vinograda Engadskih.
Smokva je pustila zametke svoje i loza vinova ucvala mirise.
Ustani ljepotice moja, draga moja i hodi.
Ranićemo u vinograde da vidimo cvate li vinova loza, zameće li se groždje, cvatu li šipci;
ondje ću ti dati ljubav svoju.
Mandragole puštaju miris i na vratima našim svako jako krasno voće, novo, staro, koje za tebe dohranih, dragi moj...
Grede su nam u kucama cedrove, daske su nam jelove...
Ustani sjevere, i hodi juže, i duni po mom vrtu da kaplju mirisi njegovi; neka dodje dragi moj u vrt svoj, i jede krasno voće svoje...
Ne gledajte me što sam crna, jer me je sunce opalilo; sinovi matere moje rasrdiviši se na me postavise me da čuvam vinograde...
kaži mi ti kojeg ljubi duša moja gdje paseš, gdje planduješ, jer zašto bih lutala medju stadima drugova tvojih... (& Pesme nad pesmama)

odlomci iz

masada



Vekovni san se ostvario:

Masada je rekonstruirana. Za svega 17 meseci uradjen je naslon koji bi u normalnim okolnostima trajao 26 godina. Ali hiljade volontera, studenata, omladine, naučnika, ljubitelja istorije iz 28 raznih zemalja do-

lo je o svom trošku na dobrovoljno iskopavanje jednog od najvećih arheoloških objekata svih vremena. Naučna vrednost ovog iskopavanja je neprecenljiva. Pronadjeni su umetnički radovi, predmeti za svakodnevnu upotrebu, novčanice, literatura iz tadašnjeg doba, razne relikvije. Pronadjeni su svutci iz vremena Drugog Hrama, oko 4000 primeraka kovanog novca iz vremena ustanka oko 700 manuskripta pisanih na hebrejskom, na aramejskom, grčkom, latinskom, 14 pergamentnih svitka, a samo utvrđenje omogućava najdetaljnije upoznavanje sa arhitekturom onog doba.

Ali bilo kakao da su naučna istraživanja važna univerzalnost Masade leži upravo u istoriji ovog utvrđenja. Masada je simbol borbe male grupe nasuprot silne vojske; slabih naspram jakih; simbol doslednosti ideji, borbe za duhovnu slobodu.

I s t o r i j a

Pre 2000 godina Herod Veliki sagradio je

ogromno utvrđenje kraj Mrtvoga mora u slučaju da će morati da beži pred Kleopatrom ili u slučaju unutrašnje pobune Jevreja kod kojih je bio omrznut. Herod nikada nije koristio Masadu u tu svrhu. No 100 godina nakon toga Masada je bila mesto poslednje borbe Jevreja koji nisu hteli da se pokore Rimu. Pobuna je počela g. 66 n.e. kad je Titus zauzeo Jeruzalem i porušio Drugi Hram. Borci na Masadi borili su se 4 godine. Značaj njihove borbe bio je pre svega utican na ostale jevrejske zajednice u zemlji koje su se nadale da će pobedom boraca Masade uspeti da povrate autonomiju. Kad je pao Jeruzalem prokurator Silvia pojačao je vojsku kod Masade i nasuprot 967 boraca uključujući i njihovu decu i žene stajalo je 15.000 rimskih vojnika. Nakon četrigodišnje borbe rimska legija uspela je da okruži Masadu. Kad su borci Masade uvideli da neće biti u stanju da pruže otpor, njihov je vojskovođa Eliezer pozvao (poziv koji je ostao vekovima moto jevrejskim borcima) svih 967 boraca da izvrše samoubistvo. U dokaz da su učinili samoubistvo, te da nisu umrli od gladi, žeđi ili nedostatka oružja, ostavili su za sobom vodu, hranu, oružje. Osim toga jedan od boraca ostao je na životu kako bi mogao da ispriča o događaju.

To je samo skelet priče o Masadi. Više o Masadi i periodu možete citati u "Judejskim ratovima" od Josifa Flavijusa (izašla i na srpskohrvatskom) i u knjizi "Masada" od Jigal Jadina (na engleskom).

Z D O M

Tada Lot podiže oči svoje i sagleda svu ravnicu Jordansku, kako cijelu

natapašu rijeke, bjese kao vrt
Gospodinov, kao zemlja Egipatska,
sve do Segora. prije nego Gospodin
zatre Sodomu i Gomoru.

I Lot izabra sebi svu ravnicu
Jordansku...

I življase po gradovima u onoj
ravnicu premestajući svoje satoro
do Sodome...

A ljudi u Sodomi bijahu nevaljali
i grijesahu veoma...

(1 Moj. 13; 10-13)

Tada pusti Gospodin na Sodomu i
Gomoru s neba dažd od sumpora i ognja.
I zatre one gradove i svu onu ravan,
i sve ljude u gradovima i rod
zemaljski...

(1 Moj 19; 24,25)

Tako opisuje Sodomu i Gomoru biblija.
Danasnji Zdom se nalazi na istom mestu, kao
sto je opisano, uz Mrtvo more i duž obale pos-
tavljen su polja za isušavanje vode, solane,
a vrše se i drugi padovi crpeci iz mora razne
minerale.

A R A D

Judejska pustinja, naročito deo uz Mrtvo
more, bila je do pre nekoliko godina prebiva-
lište za malobrojne beduine. Današnji Arad sagra-
đen je kraj biblijskog Tel Arada, godine 1962,
i spada medju najmladje gradove gde je prosek
starosti novih doseljenika 40 godina. Arad je
potpuno nov grad, sa modernim zgradama i sa

potrebnim srvisima, školama, institutima programiranim za grad koji ima budućnost. Čist i svež vazduh, industrije, seminari WUJS-a i mnoge druge ustanove u mnogome su doprinele da taj simpatičan moderan grad svake godine prihvati i udomi nekoliko hiljada novih doseljenika.

Istorija

Tel Arad spominje se u Bibliji kao grad kralja od Arada sa kojim su se borili Izraeli-ćani na svom putu u "Obećanu zemlju":

A kad ću car Aradski koji živiljase na jugu da ide Izrael putem kojim su isle uhode, on se pobi s njima i zarobi ih nekoliko...

(4 Moj. 21;1)

Nekoliko godina nakon Solomonove smrti Arad je zauzeo Sisak, kralj Egipta, kao deo Negeva. Ipak prema zapisima istoricara postoje dokazi da je u 17. veku ovde živela velika jevrejska zajednica.

U vreme vladavine Turaka Arad je bio privatna svojina turskog sultana. Godine 1920 jedna grupa jevrejskih pionira pokušala je da ovde osnuje naselje, ali svoju ideju nisu mogli da sprovedu u delo pošto nije bilo vode. Tek sa provodjenjem sistema za navodnjavanje iz Kimereta, sa razvojem Zdoma, pronalaskom nafte u neposrednoj blizini omogućeno je bivanje u gradu.

B E R S E V A

Prvi podaci o tome da je u okolini Ber Seve postojalo naselje su iz 4-tog mileniuma

p.n.e. i stanovnici su se bavili poljoprivredom, rukotvorinama i izradom ukrasnih predmeta od kamena i raznobojnog peska.

Prema Bibliji Ber Ševa je jedno od prvih mesta gde se nastanio Avraham. Ovde je Avraham otpustio robinju Agar, majku Izmailovu od kojeg je nastalo arapsko semitsko pleme;

I Abram usta u jutro rano, uze hljeba i mjesinu vode i dade Agari metnuvši joj na ledja i dijete i otpusti je. A ona otisavši lutaše po pustinji Bersabejskoj

(1 Moj 21; 14)

A on (Abram) odgovori: da primis iz moje ruke ono sedam jaganjaca, da mi bude svjedočanstvo da sam ja iskoristio ovaj studenac. Otuda se prozva ono mjesto Bersabeja, jer se ondje zakleše obojica.

Tako uhvatiše vjeru na Bersabeji...

(1 Moj 21; 30-32)

Godine 1900 BerŠevu su obnovili Turci i bila je administrativni centar Negeva.

Danas je Ber Ševa naseljena novim doseljenicima i predstavlja most izmedju severa i juga a ujedno je i prestonica Negeva.

U Ber Ševi je smešten institut za istraživanja na polju metereologije i klimatologije, bioloski institut i institut za istraživanje pustinjskog zemljišta i uslova bivanja u pustinji, irigacije i vegetacije.

Svakog četvrtka otvoren je vrlo atrakti-

van bazar beduina koji dolaze iz pustinje i ovde se od kamila do rukotvorina može kupiti najraznovrsnija roba.

G A Z A (hebr. Aza)

Sagrađena u 2-om milenijumu p.n.e. postala je vrlo značajan grad na Bliskom istoku. Gaza je bio vrlo značajan tranzitni grad za karavane tokom mnogih stoleća. Otuda vodi put u Egipat s jedne strane, u Arabiju preko Ber Seve, uz more u Damask i severnoistočno u Edom. U biblijsko doba Gaza je bila glavni grad za Filisteje. Od godine 1550 do 1525 p.n.e. bila je administrativni centar egipatskih faraona i njihov komercijalni centar sve do dolaska rimljana. Pod grčkom vladavinom Gaza je bila centar za naučnike i filozofe i ovde su bili okupljeni naročito proučavaoci i teoretičari retorike.

Mala jevrejska zajednica živela je stolicima u Gazi sve do strašnog masakra godine 1929.

Gaza je danas grad sa 118.300 arapskog stanovništva i nalazi se pod administrativnom upravom Izraela.

J A D M O R D E H A J



osnovali su pioniri iz Poljske godine 1943 i nazvali kibuc po Mordehaju Anileviću, jednom od vodja ustanka u Varšavskom getu. Ovo malo naselje odigralo je skoro presudnu ulogu u borbi g.

1948. Tada su stanovnici Jad Mordehaja, potpuno odcepljeni od ostalog stanovništva uspeli da zaustave snažne egipatske snage koje su preko ovog područja snažno prodirale prema jugu. Vaznu ulogu odigralo je naselje i u poslednjem, junskom ratu.

U Jad Mordehaju nalazi se veliki muzej ustnaka u varšavskom getu, maketa borbi oslobođilačkog rata godine 1948, i poslednjih borbi.

A Š K E L O N

U biblijsko vreme to je bio jedan od pet filistinskih gradova i njihov ekonomski centar. Ovde je Samson, jedan od najvećih junaka drevne jevrejske istorije, vršio svoj privatni rat sa Filistejima. Ruševine helenističkog grada iz 3. i 4. stoleća mogu se videti svuda. Godine 638 n.e. Aškelon su zauzeli Arabi, a godine 1153 krstaši. Godine 1270 sultan Bibars porusio je potpuno grad koji je ustvari od tih vremena naovamo obnovljen tek nakon godine 1948.

Danas je Askelon grad 40.100 stanovnika sa vrlo razvijenim industrijama umetnih viakna, juznog voća i dr.

A Ž D O T

je bio kulturni i religiozni centar Filisteja. Ovde je bio najpre hram njihovog boga Dagona, koji je kasnije premesten u Gazu.

A Filistejci uzeše kovčeg Božji i odnesoše ga iz Eben-Ezera u Azot... i smjestiše ga u dom Daganov...

A sjutrađan kad ustase Azocani rano,

a to Dagon ležase ničice na zemlji pred kovčegom i oni uzeše Dagona i metnuše ga opet na njegovo mjesto, a kad sutradan rano ustaše gle, opet Dagon ležase na zemlji pred kovčegom a glava Dagonu i obje ruke bile otsečene...

... i rekose: da ne stoji kovčeg Boga Izraela kod nas; jer je ruka njegova teška nad nama i nad Daganom bogom našim...

(1 Samuilova 5;1-7)

U vreme grčke dominacije Aždōt je bio glavno vojno oporište u Palestini., dok ga nisu porušili Hasmonejci. Herod je obnovio grad ali su ga ponovo porušili Mameluci u 13. stoleću.

Danas je Aždōt najmodernija luka na Bliskom istoku za lučki teretni promet sa 37.600 stanovnika.

K I R J A T G A T

Područje Lahiš (Hevel Lahiš) sastoji se od 30 novih naselja a Kirjat Gat je urbani centar celog područja. Naselja su postavljena po sistemu grupacije. Svako naselja ima robnu kuću, ambulantu, školu za bolničare, i ostale servise potrebne za svakodnevni život. Na četiri naselja koja su skoncentrisana na istom području peto je naselje centar. U tom se naselju nalaze škole, bolnice ili klinike, i razne socijalne ustanove, administracija, i velik trgovinski centar.

Kirjat Gat predstavlja kulturni, trgovinski, ekonomski i administrativni centar za

sva naselja koja su sagrađena u periodu od godine 1954-57. Tu se nalaze ustanove za visoko školovanje, medicinski centri, tvornice za tekstil, za obradu lana, šećera, leda i dr.

Poslednjih nekoliko godina grad se vrlo brzo razvio, povećao i udomio mnoge nove doseljenike.

Danas ima Kirjat Gat 18.000 stanovnika

Kraj današnjeg Kirjat Gata nalazi se biblijski Tel Gat gde su izvršena mnoga arheološka iskopavanja.

Biblijski Gat (Get) je grad Goljata:

I izide iz oka Filistejskog jedan zatočenik po imenu Golijat iz Geta, visok šest lakata i ped...

(1 Samuilova 17;4)

Grad gde je David našao zatočište u begu pred kraljem Saulom:

Po tom se podiže David i pobježe onaj dan od Saula i dodje k Ahisu, caru Getskom...

(1 Samuilova 21; 10)

David je naricao za Saulom:

Ne kazujte u Getu i ne razglasujte po ulicama Askalonskim, da se ne vesele kćeri Filistejske i da ne igraju kćeri neobrezanijeh...

(2 Samuilova 1;20)

Prorok Miheje je korio ovde narod:

Ne javljajte u Getu, ne plaćite u Bet-Arri, valjaj se po prahu...
(Miheje 1;10)

hebron

Jedini grad koji je bio tokom 5000 godina stalno nastanjen. Prvobitni jevrejski naziv za grad bio je "Kirjat Arba" (naselje četvorice). Krstasi su grad nazivali "Utvrđenje Sv. Avrahama" a Arapi ga i danas nazivaju "El Halil" što je isto vezano za Avrahama kojeg Arapi nazivaju "prijatelj Boga".

Hevron je najsvetije mesto za Jevreje, jer ovde je Avraham učinio zavet sa bogom. Svet je i za muslimane stoga jer se ovde rodio Izmael sin Avrahama i egipćanke Agare.

Prvi Jevrejin Avraham naselio se u Hebronu:

I Abram diže šatore i dodje i naseli se u ravnici Mambarskoj koja je kod Hebrona, i ondje načiní žrtvenik Gospodinu.

Ovde se rodio Izmael, duhovni otac arapskih semita: (1 Moj. 13:18)

I Saraja žena Abramova uze Agaru Egipćanku robinju svoju, i dade je za ženu Abramovu mužu svojemu poslije deset godina od kako se nastani u zemlji Hananskoj.

I rodi Agara Abramovu sina; i nadjede sinu svojemu, kojega mu rodi Agara, ime Izmael

(1 Moj. 16; 3,15)

Avraham učiní zavjet sa Bogom:

A postavljám zavjet svoj između sebe i tebe i sjemena tvogega nakon tebe od koljena do koljena

da je zavjet vječan...

I daću tebi i sjemenu tvojemu nakon tebe zemlju u kojoj si došljak, svu zemlju Hanansku u državu vječnu i biću im Bog.

A ovo je zavjet moj između mene i vas i sjemena tvogega nakon tebe, koji ćete držati; da se obrežu između vas sve muškinje...

... od koljena do koljena rodilo se u kući ili bilo kupljeno za novce... tako će biti zavjet moj na tijelu vašem zavjet vječan.

I Abram uze Izamela sina svojega i sve koji se rodiše u domu njegovu i koje god bjese kupio za svoje novce, sve muškinje; i obreza okrajak tjela njihov.

A Izraelu sinu njegovu bjese trinaest godina kada mu se obreza okrajak tijela njegova.

U jedan dan obreza se Abrama i sin mu Izrael.

(1 Moj. 17; 7,8,10,11,
23, 25, 26)

Hebron je zauzeo Josua, ovde je David proglašen za kralja, i Hebron je bio prije Jeruzalema njegova prestonica. Kasnija istorija odvijala se uporedo sa istorijom Jeruzalema.

Snazna i kreativna jevrejska zajednica živela je kontinuirano u Hebronu tokom stoljeća sve do strasnog masakra godine 1929.

betlehem

Setimo se za trenutak priča, legendi i citata iz Starog i Novog zaveta koji su usko vezani za ovaj grad.

Kada se Jakovljeva porodica vraćala u Kanaan na putu ka Betlehemu porodila se Rahel i na porodu umrla:

... i kad se rastavljaše sa dušom te umiraše, nazva ga Benonije ali mu otac nadjede ime Benjamin.
I umrije Rahela i pogreboše je na putu koji ide u Eufratu, a to je Betlehem.

I metnu Jakov spomenik na grob njezin
To je spomenik na grobu Rahelinu do današnjeg dana.

(1 Moj. 35;18-21)

Stoľjeće nakon ovog događaja Betlehem se pominje u jednoj od najromantičnijih biblijskih priča, u priči o Rut:

... A u ono vrijeme kad sudjahu sudije bi glad u zemlji, i jedan čovjek iz Betlehema Judina otide da živi kao došljak u zemlji Moapskoj sa ženom i su dva sina svoja

(1 Moj. 1;1)

Čovjek se zvao Elimeleh a njegova žena Noemi. Sinovi se oženiše ali su ubrzo umrli zajedno sa ocem. Noemi je ostala sama sa obe snahe pa je odlučila da se vrati u domovinu. Ofra je ostala u zemlji Moapskoj, a Rut nije htela da ostavi Noemi i na sva njena nagova-

ranja Rut je odlučno odgovarala:

Nemoj me nagovarati da te ostavim
i od tebe otidjem; jer kuda god ti
ideš, idem i ja; i gde se god ti
nastaniš, nastabiću se i ja; tvoj je
narod moj narod, i tvoj Bog je moj
Bog

(Rut 1; 16)

Verna Rut i Noemi stigle su u Betlehem u vreme žetve. Tu je Rut kupila klasje na jednom od polja Boaza, bliskom rodjaku njenog pokojnog muža. Prema običaju iz onog vremena najbliži rodjak treba da se oženi udovicom. Ali Boaz, koji je voleo Rutu i želeo da se oženi njome, nije bio najbliži rodjak. Sreća je htela da je pravi osvetnik imao brojnu porodicu, pa je svoje pravo prepustio Boazu.

... A bijaše od starine običaj u Izraelu o otkupljivanju, da bi svaka stvar bila tvrda, da jedan izuje obuću svoju i da drugome, i to bijaše svjedodžba u Izraelu.

Kad dakle onaj osvetnik reče Bozu;
uzmi ti, izu obuću svoju.

A Boz reče starješinama i svemu narodu:
vi ste svjedoci danas da sam otkupio
iz ruke Noemine što je god bilo Helionovo
i Mahalonovo

I da sam uzeo za ženu Rutu Moapku ženu
Mahalonovu da podignem ime umrlomu u
nasljedstvu njegovu, da ne bi poginulo
ime umrlome među braćom njegovom i u
mjestu njegovu; vi ste svjedoci danas.
I sav narod koji bijaše na vratima
gradskim i starješine rekose: svjedoci

smo; da da Gospodin da žena koja dolazi u dom tvoj bude kao Rahela i Lija, koje obje sazidase dom Izraelov; bogati se u Efrati, i proslavi ime svoje u Betlemu
(Rut 4;7-11)

Ove poslednje reči su i dandanas upisane u ketubi (vjencanici) i reči su blagoslova koje rabin upućuje budućoj ženi.

Rut je rodila Obed-a, a Obed je bio otac kralja Davida.

No Betlehem spada medju najsvetija mesta za hrišćane, jer je to mesto rođenja Hrista, što je poetski opisano u Novom Zvetu:

I ti Betleme, zemljo Judina!
Ni po čem nijesi najmanji u državi Judinoj; jer će iz tebe izići celovodja koji će pasti narod moj Izraela.

(Matija 1;6)

A kad se rodi Isus u Betlemu Judinu, za vremena cara Iruda, a to dodju mudraci od istoka u Jeruzalem, i kazu:

Gdje je car Židovski što se rodio? Jer smo vidjeli njegovu zvijezdu na istoku, i došli smo da mu se poklonimo.

Kad to čuje car Irud, uplaši se, i sav Jeruzalem s njim.

I sabravši sve glavare svećeničke i književničke narodne, pitase ih: gdje će se roditi Krst?

A oni mu rekoše: U Betlemu

Judinu, jer je tako prorok
napisao:

(Matija 2; 1-5)

Imperator Hadrijan pobrinuo se da izbrise sve tragove jevrejstva i hrišćanstva ne samo u Betlehemu već i u svim okolnim mestima. Car Konstantin dao je sagraditi crkvu Svetog rođenja i obnovio grad. To je očuvalo grad od napada krstaša i ostalih osvajača koji su se nizali jedan za drugim u ovim krajevima.

Church of the Nativity (Crkva rođenja)

Prva orkva na ovom mestu sagradjena je u vreme vladavine cara Konstantina, ali je porušena i ponovo sagradjena u periodu od 527-65 u vreme Justiniana. Svaki zid u orkvi, plafon, i mozaici, i ikone i vitraži pravljene su tokom stoleća, bili uništavani i ponovo postavljeni i u gradnji i ulepszavanju orkve učestvovali su i engleski kralj Edvard IV, i Mletačka republika, i mnogi umetnici iz tog doba.

No jedino mesto u sklopu ogromne crkve, za koje se veruje da je autentično, je pećina dugačka 12 m i visoka 3 m. Tu je najverovatnije stvarno rođen Hrist.

Milk Grotto (Pećina mleka)

Ovde je prema hrišćanskoj legendi kapnulo nekoliko kapi Mariji, kad je dojila malog Isusa, pa se pećina pretvorila u belu, kredi sličnu, masu.

Tomb of Rachel (Rahelin grob)

Severno od centra grada nalazi se grob Rahele, sveto mesto za Jevreje i muslimane.

Betlenem je danas grad sa 31.000 stan.

negev

Negev nije bila uvek pustinja. Istraživanja su pokazala da je Negev bio naseljen, kultiviran, da je ovde bilo mnogo rudnika mineralima. Savremenim tehnološkim procesima, sistemima navodnjavanja, pustinja se polako pretvara u produktivni deo zemlje iako se ipak ne može reći da je Negev cvetna bašta.

Osim beduina i lutajućih nomada kojih ima i danas u Negevu, sagradjena su mnoga nova naselja, sela, kibuci gradovi Dimona, Jeroham, Micpe Ramon i svakako Eilat, sa oko 15.000 stanovnika.



eilat

Eilat je najjužnija tačka Negeva i bila je do godine 1967 najjužnija tačka Izraela. Nalazi se kod Crvenog mora na putu u Saudijsku Arabiju. Ovde je more naročito bogato svakojačkim ribama, koralima, i drugim morskim biljem.

Eilat se pominje u Bibliji kao mesto kroz koje su prošli Izraelićani na svom putu u Kanaan.

I prodjosmo braću svoju, sinove
Ezavove, koji žive u Seiru, poljem

od Elata i od Azion-Gebera, i odande savivši udarismo preko pustinje Moapske.

(5 Moj. 2;8)

U vreme kralja Solomona ovde je crpio izvore svoga bogatstva;

I ladje načini car Salamun u Azion-Geberu, koji je kod Ajlata na brijegu Crvenoga Mora u zemlji Idumejskoj
(1 Carevi 9; 26)

U doba Rimljana Eilat je bio glavni grad Provincie Arabie. U vreme Bizanta bio je vrlo razvijen grad, a još više u vreme dominacij Arapa, koji su ga preimenovali u Aila.

Danas je Eilat vrlo značajna tačka i radi toga što je najveća luka na jugu, nego što se preko Eilata do Haife cevima dovodi nafta koja se preko Sredozemnog mora šalje u Evropu i u druge zemlje.

Eilat je i vrlo omiljeno letovalište gde je skoro tokom cele godine sunčano. Poslednjih nekoliko godina, Eilat je postao medjunarodno sastajalište sa hipije.

Okolina Eilata

Crveni kanjoj: visok, uzak kanjon sa čuvenim ejlatskim peskom severno-istočno od Eilata.

Timna: rudnik bakra, još iz vremena Solomona, a koji je danas modernizovan i predstavlja veliki doprinos industriji.

Solomonovi rudnici: prirodna formacija crvenih stubova u visini od 50 m.

Koralni otok: 12 km južno od Eilata gde se i danas nalaze raznobojni koralni.

S I N A J S K O P O L U C S T R V O

Daleko i divlje pustinjsko područje, dom osamjjenih lotalica obiluje nesvakidašnjom lepotom linija i boja. Nad nepreglednim prostanstvom planina i peska lebdi tajanstvena tišina, mistična prisutnost onoga što nam je poznato iz legendi i istorije. Pustinja kojom su Israelska plemena lutala 40 godina na svom putu u obećanu zemlju, formirajući se u narod.

Sinajsko poluostrvo meri oko 60.000 km i prema nekim dokazima postoji već desetina miliona godina. Severni i severoistočni deo Sinaja bio je višeputa podložen erozijama.

Sv. K A T A R I N A

Ugradjen, moglo bi se reći čak uklesan, u kamen sinajske planine, na visini od 2;637 m leži najstarija crkva na svetu.

Legenda priča da je u Prvom stoleću n.e. Sv. Katarina usmrćena pošto nije htela da opovrgne kršćanstvo. Andjeo je doneo njeno telo od Aleksandrije do brda Jebel Musa. Justinijan I, sagradio je na tom mestu crkvu koja se očuva la do danas.

Najlepši deo u manastiru je upravo plafon, crkve koju je sagradio još Justinijan, prekriven mozaikom.

U čuvenoj biblioteci nalazi se izmedju ostalog i prvi primerak Novog zaveta.

Sveštenici grčko-protestanske vere koji dolaze ovamo ne izlaze iz manastira od trenutka kad udju u zgradu. U krugu manastira se nalazi čak i groblje. Sveštenici se ovde pokopaju, a nakon pet godina njihovi posmrtni ostaci se pohrane u posebnoj sali, gde se do sada nala-

zi već 1500 kostura.

S I N A J S K A G O R A

Oni posetioci koji će napraviti mali napor i uspeće se na Sinajsku goru koja je visoka oko 2.200 m neće požaliti. Odavde se pruža jedan od najlepših pogleda i jedinstven, sasvim neobičan izlazak sunca.

Ovde se odigrao najznačajniji čin za razvoj jevrejske vere. Ovde su svetu date zapovesti.

Prvoga dana trećega meseca, po što izadjoše sinovi Izraelovi iz Egipta, toga dana dodjoše u pustinju Sinajsku.

... i stadoše u okò u pustinji, a okò naćinise Izraelci ondje pod gorom.

I Mojsije izadje na goru k Bogu i povika mu Gospodin s gore govoreći: ... Vidjeli ste što sam učinio Egipćanima i kako sam vas na krilima orlovijem nosio i doveo k sebi.

A sada ako dobro uzaslušate glas moj i usćuvate zavjet moj, bićete moje blago mimo sve narode, premda je moja sva zemlja...

I Mojsije sidje s gore k narodu i osveti narod, i praše haljine svoje i rece narodu: budite spremni za treći dan.

A treći dan kad bi jutro, gromovi grmljaše i munje zasijevaše, i posta gust oblak na gori, i zatrubi

truba veoma jako, da zadrhta vas
narod koji bijase u okolu...

A gora se Sinajska sva dimljase, jer
sidje Gospodin na nju u ognju;
i dim se iz nje podize kao dim iz
peci; i sva se gora trijesase veoma.

(2 Moj. 19; odlomci)



kibuc

Kibuc je kolektivna zajednica koja je osnovana na principima jednakosti u svemu; u jednakomernoj podeli rada i jednakomernoj podeli dobara. "Svako prema svojim mogućnostima i svakome prema njegovim potrebama".

Ideja o ovakvom tipu društvenog uređenja rođena je već davno i smatrana je utopijom. Ali ovde, početkom ovog stoleća, ideja je sprovedena u delo. Kibuc je jedino mesto na svetu, gde je rad, kolektivni način života baziran prema idejama socijalizma. Kod toga ne treba zaboraviti da je prvi kibuc, Deganija, osnovan već godine 1909, deceniju prije Oktobarske revolucije.

Samo ljudi koji su u jednom presudnom trenutku bili dovoljno snažni i odlučni da ideju sprovedu u delo, mogli su da osnuju i da održe ovakav način života.

Ideja je rođena u Evropi a realizovana u Izraelu, kada su grupe mladih iz celoga sveta krenuli da kultiviraju i obrade staru domovinu. Među prvim pionirima (halucim) bio je velik broj intelektualaca, studenata, ljudi koji su poznavali sustinu ideje i koji su znali da će svoje akademske profesije, svoje zi-

votne ambicije i blistavu budućnost da zamene teškim poljoprivrednim radom.

Članovi kibuca su jedna velika porodica i kibuc je dom za sve članove. Sem što bračni parovi stanuju u svom odvojenom stanu, sav se ostali život odvija u zajedničkim prostorijama. Članovi su podeljeni na različita radna mesta već prema znanju i fizičkoj kondiciji. To su obično rad na polju, u plantažama, u voćnjacima, u kokošinju, (lul), u industrijskim granama, u praanama, u komuni, u kuhinji itd.

Neki članovi kibuca odlaze na posao u grad, kad se radi o nekim traženim profesijama kao što su profesori na visokim školama i univerzitetima, specijalisti, naučnici, članovi parlamenta, novinari i dr a njihova plata ulazi u zajednički fond kibuca.

Najveće interesovanje psihologa i pedagoga u svetu privukle su dečje ustanove u kibucu. Pošto je sve bazirano na kolektivnom načinu života i deca se već od samog rođenja navikavaju na kolektiv. Prvih nekoliko meseci nakon porođaja; majka radi skraćeno radno vreme, pa može više od svog slobodnog vremena da posveti detetu, koje se nalazi u posebnoj ustanovi za dojenčad. U dečjoj četvrti deca su po uzrastu raspoređena u odgovarajuće ustanove. Tu su i škole moderno opremljene sa izvrsnim vaspitnim kadrom. Roditelji odlaze na posao već jako rano ujutro i nakon poslepodnevnog odmora deca dolaze u posetu. Tih nekoliko časova, kao i subotom i praznicima roditelji se u potpunosti posvećuju deci i ni kod roditelja ni kod dece se ne primećuje nedostatak familjarnog života.

Svaki kibuc je samostalno telo sa svojim

sistemom, sa svojim metodama, iako postoje osnovni principi jednaki za sve kibuce, koji su obično ideološkog karaktera. Kibuc deluje na osnovama demokratije. Jednom nedeljno se održavaju sastanci kibuca gde učestvuju svi članovi kibuca i tu se donose sve odluke u vezi sa članstvom, sa nabavkama, itd.

Iako se bave većim delom poljoprivrednim radom, članovi kibuca imaju potpunu naobrazbu, sa velikim procentom univerzitetke naobrazbe. Kulturni život je vrlo dinamičan i na visokom nivou. Pozorišne kuće priredjuju svoje turneje po kibucima gde se nalazi njihova najbolja publika. Mnogi festivali ozbiljne muzike se održavaju u kibucima i virtuozi koji dolaze na gostovanje u Izrael održ barem jedan koncert u nekom kibucu. Svaka porodica ima u svojoj kući biblioteku, umetničke slike, i barem dva puta mesečno se organizuju kolektivne posete pozorištu, koncertu, slikarskoj izložbi. Medju članovima kibuca se nalazi i velik broj eminentnih likovnih umetnika, pisaca, profesora, političara pa čak i ministra, koji žive skromno i povučeno u krugu svoje "velike porodice" odričući se i dobroj zaradi, i slavi i publicitetu.

Kibuc je bio i ostaje dokaz kako se čvrstom voljom i samoodricanjem ideja može sprovesti u život, a kibucnik predstavlja pojam ličnosti koja kroći ispravnim putem i koji je spreman uvek da se žrtvuje za dobrobit zajednice.

Danas ima u Izraelu 229 kibuca.

M O Š A V A

Najstarija forma poljoprivrednog naselja u današnjem Izraelu je mošava ili selo.

Sva naselja koja je sagradio Baron de Ročild su mošava. To je privatno poljoprivredno naselje. Svaka porodica obradjuje svoju sopstvenu zemlju i nabavlja produkte samostalno i pronalazi najpovoljnije tržište za svoje produkte. U nekim selima postoji Kooperativ koji se brine za tržište i za nabavku. U početku su neki seljaci dobivali zemlju u najam od Jevrejske agencije, ali se danas i grade i uzdržavaju sami i potpuno neovisno.

M O Š A V Š I T U F I

Druga, interesantna forma poljoprivrednog naselja je mošav šitufi ili "partnerstvo". Ovde se radi o nekoj kombinaciji između kibuca i sela.

Od kibuca su preuzeli koncepciju kolektivnog vlasništva zemljišta, produkata, potrebnih servisa uključujući vodu, opremu i ostale potrebsćine. Članovi rade u kolektivu prema rasporedu kojeg odredjuje odbor. Sva dobra i sav prihod rasporedjuje se na jednake delove među sve članove. Odredjeni procenat ide u zajedničku kasu za nabavku ili gradnju kolektivnih dobara.

Od mošava preuzeli su individualni način života. Svaka porodica vodi svoje sopstveno domaćinstvo i raspolaže sa zaradom.

M O Š A V

je poljoprivredno naselje u kojem svaka porodica živi odvojeno i obradjuje zemljište ko-

je je dobila u najam od Jevrejakog nacionalnog fonda. Većinu mošavim potpomažu Keren Hajesod i druge organizacije. Porodica živi zajedno u svojoj kući ali se nabavke i prodaja vrše kolektivno.

Mnogi novi doseljenici koji su došli u zemlju nakon oslobodilačkog rata i koji nisu mogli da prihvate način života u kibucu opredelili su se za mošav. Prvi mošav, Nahalal, osnovan je godine 1920.

U Izraelu ima danas:

Kibucim	229	sa	84.900	clanova
Mošav situfi	26	sa	5.500	clanova
Mošavim (mošav)	347	sa	122.300	clanova
Mošava	-			

Treba napomenuti da je forma naselja mošava danas već prevaziđjena i da su se nakadašnji mošavim već do te mere razvili da su prerasli u gradove kao: Rehovot, Zihron Jaakov, Rišon Lecion, Petah Tikva itd. Sva naselja koja je osnovao Barod de Rocild bili su mošava.



etničke grupe

Pojedine jevrejske zajednice u Izraelu predstavljaju živu sliku ponovo ujedinjenog jevrejskog rasuła. Svaka zajednica donela je sa sobom istorijsku, socijalnu, ekonomsku i folklornu specifičnost zemlje u kojoj je stolecima živela. Izrael je jedinstvena zemlja u svetu, konglomerat štotinu etničkih grupa. Ovde su se pojedine jevrejske zajednice udružile u homogenu naciju.

J e v r e j i E v r o p e

Jevreji iz Evrope stigli su u Izrael tridesetih godina ovog stoleca, a mnogi i ranije. Njihov je doprinos bio od velikog značaja. Oni su doneli sa sobom visok kulturni nivo i dali su Izraelu pečat evropske kulture i tehničkih te naučnih dostignuća 20-tog veka.

Jevreji iz slovanski zemalja stigli su u Evropu nakon španske inkvizicije i osnovali nekoliko značajnih jevrejskih centara. Jedan od najvećih i najuticajnijih jevrejskih sredista u 18 veku bio je u Poljskoj, gde su osnovane visoke škole za teološke studije. Nakon pogroma i strogih ristrikcija taj je intenzivan život malo zamro da bi se ponovo nastavio

u vidu mesijanskih pokreta. Neki su pokušali da pronadju zadovoljstvo u novom pokretu hasidizmu, pronalazeći emotivnu povezanost sa judaizmom. Protivnici hasidizma, tj oni koji ga nisu prihvatili smatrali su da mogu da ostanu lojalni jevrejstvu samo proučavanjem Tore i Talmuda. Osim religioznih pokreta u Evropi se radjaju značajni nacionalni pokreti; Bilu, Hovevej Cion, Hašomer Hacair i drugi koji su bili potstaknuti idejama cionizma. Dosavši u Izrael pripadnici tih pokreta i organizacija, posvetili su se prvenstveno kultiviranju zemlje i poljoprivrednom radu, odričući se svojih profesija. Entuzijazmom i odlučnošću dali su model novom tipu društvenog uređenja stvorivši kibuce, mošave i druge vidove poljoprivrednih naselja.

S e f a r d i

Jevrejske zajednice na Balkanu, u Grčkoj, Turskoj i Italiji osnovali su sefardi iz Španije (na hebr: sefarad - Španija). Dosavši u Izrael nakon spanske inkvizicije doneli su sa sobom bogatstvo srednjevekovne kulture, literature i nauke koja je tada cvala u Španiji. Velika većina se, međjutim, raspršila po Evropi u gore navedene zemlje u kojima se isto smatrala vrlo naprednim elementom. Sefardi i danas igraju značajnu ulogu u Izraelu jer predstavljaju most između jevrejskih zajednica sa Zapada i sa Orijenta.

J e v r e j i s a O r i j e n t a

Kineski Jevreji

Danas živi u Izraelu samo mala grupica pravih kineskih Jevreja iako ima veći broj Jevreja (askenaza) koji su bežeći iz Sibira živeli ge-

geracijama u Kini. Ova zanimljiva jevrejska zajednica zadržala se još iz vremena Rimljana, kada suse mnogi Jevreji bežeći iz Izraela zaustavili u Kini. Iako su poprimanjem mnogih karakteristika svojih sugradjana više Kinezi nego Jevreji ipak su zadržali osnovne jevrejske običaje.

B' n e j I s r a e l

Poreklo ovih crnoputih Jevreja izazvalo je u Izraelu mnogo polemike. Oni su stigli u Indiju nakon vavilonskog ropstvo a neki mnogo kasnije kad je uticaj Islama bio sve jači. Po svojoj fizionomiji, načinu odevanja (neke žene nose još i danas sári) i po običajima predstavljaju vrlo slikovitu zajednicu. No pošto se njihovi ritualni običaji razlikuju od uobičajenih, rabinat ih dugi niz godina nije priznavao za punopravne Jevreje. Do pre nekoliko godina živeli su pod šatorima u okolini Ber Ševe, no danas su se već potpuno uklopili u društveni život i nisu skoncentrisani na jednom mestu.

F A L A S I iz Etiopije

Jevrejsko poreklo Falaha jos uvek nije objašnjeno. Neki tvrde da su Falahi potomci vanbraćnog sina kraljice od Sabe i kralja Solomona. No mnogo je verovatnija pretpostavka da su to potomci Jevreja koji su stigli u Etiopiju nakon razrušenja Drugog Hrama. Oni u svakom pogledu liče na svoje semitsko-hamitske susede i žive poput njih. Svako njihovo selo u Etiopiji imalo je sinagogu koja potseca na abesinske crkve i samo su im delomično poznati neki odlomci iz Starog zaveta. Oni jedu kašer, slave šabat, Roš hašana i Pesah i praktikuju žrtvovanje životinja kao što je to bio običaj u vreme Drugog

Hrama. Došavši u Izrael vrlo su se brzo adaptirali i posvetili se poljoprivrednom radu.

J E V R E J I J E M E N A (hrb: tejmanim)

Iako je bila stolecima izolovana ova mala jevrejska zajednica uspela je da očuva čistotu biblijskog jezika, ritualnih običaja prenoseći ih iz kolena na koljeno. Napustivši Izrael nakon razrušenja Prvoga Hrama nisu se mešali sa drugim narodima i očuvali su autentičnost drvene kulture i religije sve do današnjeg dana. Njasnažnji pečat današnjem izraelskom folkloru, narodnoj radinosti, muzici pa čak i jeziku dali su jevreji Jemena.

Operacija "letećeg ćilima" nije legenda, već istorijska činjenica. Nakon oslobodilačkog rata, godine 1948, Izraelci su imali težak zadatak, dovesti Jevreje sa Orijenta i iz arapskih zemalja. No sa Jevrejima iz Jemena problem nije bio ni politički ni strateški već verski. Oni su verovali u povratak u "Obećanu zemlju" na krilima orla (2 Moj. 19). I dovedeni su na "krilima orla" - avionima, što je bio ustvari i jedini moguć način.

O L E J B A V E L iz Iraka

Nakon duge i gorde istorije doselila se u Izrael jedna od najstarijih jevrejskih zajednica Jevreji Vavilona. To su potomci Jevreja koji su bili prognani u vavilonsko ropstvo g 536 p. n.e. i ostali su tačno stolecima. Oni su stvorili u Vavilonu potpuno autonomnu zajednicu posvetivši se proučavanju Biblije i stvorivši Vavilonski Talmud.

Zajednica je prosperirala i veliki broj bogatih trgovaca omogućio je da se u vreme krs-

taških ratova prihvate izbeglice. Nakon invazije Mongola zajednica se raspala i 200 godina ništa se nije znalo o Jevrejima Vavilona. No već u 19. veku došli su u veliki grupama u Izrael iz Turske, Perzije i dr. No najveća alija usledila je nakon proglašenja države.

Njihova prirodna inteligencija i ambicija doprinela je da su stekli željenu naobrazbu i postali jedan od najpozitivnijih elemenata u zemlji.

J e v r e j i K u r d i s t a n a

Druga grupa Jevreja iz Iraka, većinom je iz Kurdistana. Oni su se bežeci pred pogromima sklonili u planine i živeli su kao nomadi bez ikakvog kontakta sa ostalim jevrejskim zajednicama. Oni su potomci tzv; izgubljenih izraelskih plemena, tj; Jevreja iz kraljevine Izrael koja je pala u ruke Asiraca 200 godina pre izгона u Vavilon. Oni govore aramejski - jezik koji je najbliži jeziku Biblije- što je dokaz njihove dugogodišnje homogenosti.

J E V R E J I P E R S I J E

Dosavši u Persiju iz Vavilona, ova je zajednica predstavljala važan faktor za svoje sugrađane i radi visokog stepena kulture i bogatstva.

Dosavši u Izrael, posvetili su se najviše trgovini i izradi rukotvorina.

J e v r e j i B u h a r e

Doselili su se u Izrael već u 19 stoleću. Posto su bili imućni, sagradili su svoju četvrt najpre u Jeruzalemu (shunat Buharim) kod Mea Šaarim i nastavili su da žive kao u staroj domo-

vini, zatvoreni u Geto.

LEVANTINSKI JEVIJEJI (Libanon i Sirija)

U Levantu je bilo Jevreja još u vreme vladavine kralja Davida g. 1000 p.n.e. i živeli su stolecima u slozi u saradnji sa svojim sugradjanima sve do novijeg doba kad su radi političkih konflikta Sirije i Libanona sa Izraelom prognani i ubijani. Većina je došla u Izrael a veće grupe su se odselile u DSA i Kanadu. Oni su doneli sa sobom uticaj francuske kulture.

EGIPATSKI JEVIJEJI

Nakon razrušenja Prvog Hrama velik broj Jevreja pobjegao je u Egipat gde su osnovali veliku i uticajnu jevrejsku zajednicu. Nakon razrušenja Drugog Hrama zajednica se povećala i tada je zajednica u Aleksandriji imala 1.000.000 članova. Njihov je život bio spokojan sve do konflikta sa Greima kada je 100.000 Jevreja proterano.

Tokom istorije egipatski Jevreji su imali uspone i padove ali su uglavnom živeli u blagostanju sve do ovog stoleća. Nakon proglašenja države skoro svi su se doselili u Izrael.

SEVERNO AFRICKI JEVIJEJI

U Tripoliju, Libiji, Tunisu, Alžiru i Maroku postojale su jevrejske zajednice još u vreme Rimljana. Njima su se nakon španske inkvizicije pridružili i Jevreji iz Španije donoseći visok kulturni nivo.

Jevreji iz ovih zemalja živeli su u vrlo prilitivnim uslovima, naročito u Maroku gde su smeli da žive u odvojenim, izolovanim područjima zvanim "mela" ili geto. Danas su skoro svi

u Izraelu.

x x x

Može se predpostaviti da je bio potreban dugi niz godina, da pripadnici različitih jevrejskih zajednica prebrode krizu prilagodjavanja. Taj prelaz bio je naročito težak za Jevreje iz Orijentalnih zemalja. Konfrontirajući se sa zapadnim svetom osetili su veliku razliku u kulturnom, obrazovnom, ekonomskom, socijalnom nivou i odjednom su se našli nasuprot tih zajednica iz Evrope u nejednakom položaju ako ne i diskriminirani. Iako su oni, a ne Jevreji iz Evrope, doneli sa sobom stolecima očuvanā i negovanu jevrejsku tradiciju, folklor, narodnu radinost, bogatstvo religiozne misli, susrećući se sa problemima egzistencije i prosperiteta, nikako nisu mogli da idu u korak sa njima. Učinjeni su vanredni naponi svih mogućih vaspitnih, socijalnih i drugih institucija da se životni standard tih zajednica podigne, ali se ta razlika oseća još uvek.

DRUGE ETNIČKE ZAJEDNICE

Najveća nejevrejska zajednica u Izraelu svakako je arapska. Danas živi u Izraelu 440.000 Arapa sa izraelskim državljanstvom (tu nisu uključeni Arapi sa područja koje je pod administrativnom upravom).

U gradovima kao što su Ramla, Haifa, Ako, Nazaret Arapi žive zajedno sa jevrejskim stanovništvom već decenijama u slozi i saradnji i uživaju potpuno ista prava i beneficije kao jevrejsko stanovništvo u tim gradovi. A postoji i veći broj potpuno arapskih mesta kao što su Šfar-am u Galilu i mnogobrojna sela

Više od 70% su muslimani a 18% su Druzi

Veliku većinu među muslimanski Arapima čine "felahin" tzv: moderni muslimani. Vrlo su prilagodljivi i rado prihvaćaju svaku novinu koja im omogućava da unaprede poljoprivredu i svakodnevni način života kao školovanje dece, električnu kanalizaciju itd. Iako savremeni, Arapi se striktno pridržavaju svojih religioznih i ritualnih običaja. Odbacili su neke običaje koji nisu po religiji propisani kao; bigamiju, žene su odbacile feredje, devojčice odlaze u školu i dr.

Muslimanska zajednica uživa potpunu autonomiju i po pitanju vere i obrazovanja. Osim toga arapsko stanovništvo uživa sva prava koja ima gradjanin zemlje. Zajednica ima i dva člana u parlamentu i više od 50% svih arapskih radnika članovi su sindikata.

B E D U I N I

Ovo semi-nomadsko pleme održalo se ovde još iz biblijskih vremena. Iako su prihvatili neke ugodnosti savremenog života (zamenivši kamilu

džipom i frulu tranzistorom) njihov se način života nije mnogo promenio tokom 4000 godina.

Postoje tri grupe beduina: tradicionalni beduini koji stalno putuju, većinom pustinjom na kamilama; beduini nomadi koji se bave isključivo ovčarstvom i njihovo je lutanje ograničeno; i savremeniji beduini; koji žive u naseljima neki čak u gradovima i šalju svoje pastire sa stadom.

Beduini, kao uostalom i svi Arapi, žive u ujedinjenoj zajednici ili porodici zvanj "hamula". To je klan koji udružuje sve članove porodice tokom 7 generacija. Železni zakon hamule je kolektivna odgovornost koja se najbolje demonstruje u krvnoj osvetti.

D r u z i

U Izraelu ima danas preko 30.000 druza koji se nalaze većinom u Galilu i na Karmelu. Druzi su potpuno samostalna religiozna zajednica koja se odcepila od Islama još u 11. stoleću. Njihova je religija monoteistička, imaju svega nekoliko praznika i ne praktikuju ni rituale ni molitvu. Oni veruju u Jetra, Mojsijevog svekra i jednom godišnje posećuju njegov grob kod Tiberiasa.

Druzi su ovlični seljaci, vrlo su čuveni po originalnim rukotvorinama, a njihova gostoprимljivost (po čemu su svi muslimani i Arapi poznati) nema primera.

U oslobodilačkom ratu, godine 1948, Druzi su se dobrovoljno pridružili Izraelcima. Otada je njihova zajednica odlučila da šalje svoje sinove na redovno odsluživanje vojnog roka. Oni služe u posebnoj jedinici i čuveni su kao brzi i hrabri vojnici.

KULTURA I PROSVETA

P r o s v e t a

Vaspitanje u Izraelu je onaj važan faktor koji omogućava novim doseljenicima da se što brže integrišu u novo društvo.

Danas kada Izrael ima 3.001,400 stanovnika (ne uključujući administrativnu upravu) u osnovnim i visokim školama školuje se 966.000 učenika.

Osnovnoškolska naobrazba obavezna jeⁱ besplatna za decu od 5-14 godina. Tu je uključena i jedna godina obaveznog vrtića, koji je ustvari priprema za školu. Od 14-te do 18-te godine djaci mogu da pohađaju gimnazije ili srednje škole. Školarina se rangira prema prihodima roditelja i više od 50% učenika školuje se besplatno ili su stipendirani.

U gore navedenom broju uključeno je i 17.000 arapskih učenika koji se školuju u 374 državnih osim toga preko 28.000 u privatnim školama. Učešće je skoro potpuno: 95% svih dečaka i 75% devojčica, što je velik napredak u poredjenju sa situacijom u vreme engleskog mandata kada je učešće bilo 65% dečaka i 15% devojčica.

U Izraelu je jako razvijena vanskolska naobrazba koja se odvija u domovima kulture, u klubovima, na organizovanim igralištima, što je naročito razvijeno poslednjih godina u naseljima za nove doseljenike, u novoizgrađenim predelima i za nejevrejsko stanovništvo.

U školama se predaje na hebrejskom jeziku za jevrejsko stanovništvo a na arapskom za arapsko. U gimnazijama se uči arapski (u jevrejskim) i hebrejski (u arapskim) školama; ali kao neobave-

zan predmet

Akadska naobrazba

Izrael je od svojeg postaojanja pokušao nedostatak u kvantitetu da nadoknadi kvalitetom i to kvalitetom na visokom nivou. Karakteristično je npr. da je Tehnion u Haifi osnovan godine 1912, kad je izgradnja zemlja tek započela i da univerzitet u Jeruzalemu osnovan godine 1918, samo nekoliko meseci nakon oslobodjenja od Turaka.

Danas ima na univerzitetima i na institucijama za visoku naobrazbu oko 45.000 slušalaca.

Hebrejski univerzitet

Hebrejski univerzitet u Jeruzalemu spada svakako medju najsavremenije na Bliskom Istoku. Godine 1971 ovde je studiralo 16.000 stalnih studenata.

Od godine 1968, otvoren je na Skopusu novi univerzitet koji je bio 19 godina zatvoren. Tu se osim smeštaja za 10.000 studenata nalaze i: Pravni fakultet, a osnivaju se instituti za naučna istraživanja, za Društvene nauke, za vaspitanje odraslih, i centar za pripremni studij za strane studente.

Preko 3.000 studenata su jevrejski studenti iz inostranstva, a 200 Arapi i Druzi.

Godine 1970 na ovom je univerzitetu dobilo titulu dr., prof., preko 24.400 profesionalaca.

Tehnion

Na institutu za tehnologiju u Haifi, izučavaju se inženjeri, tehnologisti, naučnici i arhitekti. Preko 70% svih inženjera, tehničara, i arhitekata u zemlji završili su svoje školovanje na Tehnionu u Haifi.

Danas studira na Tehnionu 5.400 studenata, 2.600 rade doktorate, a 1,650 pohađaju Junior Technical Koledž. Ovde se studira: civilno inženjerstvo, mašinsko inženjerstvo, električno, hemijsko, poljoprivredno, inženjerstvo, aeronautiku, Arhitekturu, matematiku, primenjenu matematiku, fiziku, hemiju, nuklearne nauke, biologiju, biotehnologiju itd.

Godine 1970/71 na Tehnionu je završilo 9.872 dipl. inženjera, 1.654 mastera, i preko 2.500 inženjera.

U n i v e r z i t e t u T e l A v i v u

Nalazi se u Ramat Avivu. Na fakultetima za: humanistiku, prirodne nauke, pravo, medicinu, i više medicinske studije, škole za poslovanje i socijalni rad studira preko 12.000 stalnih slusalaca. Prošle godine podeljeno je 5.028 titula i diploma.

B a r I l a n

Univerzitet Bar Ilan nosi naziv po rabi Meiru Bar- Ilanu i osnovan je godine 1955. U početnoj zamisli ovde su trebali da se otvore fakulteti i institucije za proučavanje jevrejstva. No taj je plan promenjen i danas se u 26 različitih zgrada i u Ramat Avivu i u Ramat Ganu nalaze fakulteti za jevrejske studije, humanistiku, prirodne nauke, matematiku, društvene nauke i pravo, i škola za Socijalni rad i vaspitanje.

Na Bar Ilan univerzitetu studira preko 6.000 studenata (oko 1.000 iz inostranstva)

U n i v e r z i t e t u H a i f i

osnovan je godine 1963. Ovde se nalaze fa-

kulteti za humanistiku i društvene nauke, visoka učiteljska škola i za socijalni rad, institut za biologiju i pomorstvo. Ovde studira oko 5.000 studenata medju kojima 380 Arapa i Druza i 750 inostranih studenata.

Univerzitet Negeva

Nalazi se u Ber-Ševi i osnovan je godine 1965. Tu se nalaze tri fakulteta: za humanistiku i društvene nauke, prirodne nauke i inženjerstvo.

Osim univerziteta postoje i škole za učitelje, vaspitače na raznim poljima delatnosti; radnički univerziteti koji su jako popularni; i ješive.

Naučna istraživanja

Izraelski instituti za naučna istraživanja uživaju velik ugled u svetu. Interesantno je možda napomenuti da u proseku na 10.000 stanovnika ima 20 naučnika.

Negevski institut u Ber - Ševi bavi se prvenstveno naučnim istraživanjima Negeva. Tu su prvenstveno istraživanja na polju: biologije, fiziologije, soli, geologije i dr. Bavi se vrlo uspešnim istraživanjima distilacije morske vode,

Centar za nuklearna istraživanja u Negevu vodjena je pod nadzorom Komisije za atomsku energiju. Komisija se sastoji od vodećih naučnika.

Glavne delatnosti su: nuklearna fizika, anorganska hemija, nuklearna hemija, analitična hemija, opća metalurgija, nuklearna metalurgija, metereologija, primenjivanje radio-

biologija, izotopi itd.

V a j c m a n o v i n s t i t u t

Kao što smo već rekli Vajcmanov institut u Rehovotu osnovan je godine 1934. Od osnivanja pa do danas izvršena su vrlo značajna istraživanja i institut uživa visok ugled u svetu. Najviše su razvijena naučna istraživanja na polju raka, imunologije, genetike, organske i anorganske hemije, (uključujući i istraživanja isotopa), čista i primenjenu matematiku itd.

Istraživanja se vrše u 19 najsavremenije opremljenih odeljenja tj fakulteta za: biologiju, biofiziku, biohemiju, hemiju, matematiku i fiziku.

Na institutu se bavi naučnim radom oko 1.850 studenata uključujući i 420 naučnika sa svetskom reputacijom.

Naučna istraživanja se vrše i na Hebrejskom univerzitetu u Jeruzalemu, na Tehnionu u Haifi, na univerzitetu u Tel Avivu i dr.

I n d e k s g r a d o v a

<u>Grad</u>	<u>str</u>	<u>Grad</u>	<u>str</u>
Ako	36	Jad Mordehaj	57
Arad	54	Jafo	23
Azdot	58	Jeriho	49
Askelon	58	Jeruzalem	9 -23
Banias	38	Karmel	32
Bat Jam	28	Kineret	42
Ber Ševa	55	Kirjat Gat	59
Bnej Brak	27	Kirjat Šmona	37
Betlehem	63	Lod	28
Bet Šaan	43	Masada	52
Birkat Ram	39	Meron	41
Cesarea	30	Nablus (Šem)	46
Cvat	39	Nazeret	44
Dafna	38	Natanija	31
Daliat el Karmel	34	Ramat Gan	27
Dan	38	Ramla	28
Deganija	42	Rehovot	29
Eilat	67	Roš Haajin	29
Ein Gedi	51	Roš Hanikra	37
Ein Gev	43	Samarija	47
Ein Hod	33	Sinaj	70
Gaza	57	Tel Aviv	24
Givatajim	27	Tiberias	41
Golan	38	Zdom	53
Haita	35	Zihron Jaakov	32
Hanita	37		
Hebron	61		
Hermon	38		
Herclija	29		
Holon	27		
Isfija	34		



